

Torsdagen den
26 maj 1977**Torsdagen den 26 maj**

Kl. 19.30

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Säkerhetspolitiken och totalförsvaret (forts.)

Fortsattes överläggningen om försvarsutskottets betänkande 1976/77:13.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Under debatten tidigare i dag ställde jag frågan till socialdemokraternas företrädare herr Gustavsson i Eskilstuna hur socialdemokraterna skulle klara sitt försvarsprogram inom en ekonomisk ram som underskrider regeringens med 1 375 miljoner. Jag fick inget besked av herr Gustavsson. Han hade bara en enda anvisning att ge, nämligen att man från oppositionens sida hade utgått från ÖB:s alternativ C. Jag måste därför säga att jag är mycket tacksam mot herr Göransson som strax före middagsuppehållet verkligen såg till att vi får en konkret debatt om dessa frågor. Jag skulle åter vilja få fram den bild som herr Göransson visade för kammaren när han klargjorde vad det innebär om man skulle plocka in B3LA inom den av regeringen i propositionen föreslagna ramen.

Låt mig då först deklarerar att om regeringen föreslår att vi skall verkställa B3LA-projektet så skall detta icke påverka den grundläggande balansen mellan försvarsgrenarna. Det innebär i princip att det skall ligga utanför ramen.

Men nu råkar det vara så att utvecklingskostnaden under de kommande fem åren för B3LA-projektet beräknas överensstämma nära med det belopp som utgör skillnaden mellan regeringens proposition och det socialdemokratiska förslaget. Därmed har herr Göransson med sin tabell faktiskt givit en illustration åt vad det verkligen innebär att genomföra den socialdemokratiska politiken. För ni har ju själva här avvisat att klara ekonomin genom en massiv personalminskning.

Beträffande utvecklingskostnaderna – jag läser tabellen – gäller alltså att man skall strunta i att utveckla lätt pansarvärnsrobot, och det blir inget fördelningsluftvärn, inget pansarluftvärn och inga ytterligare stridsfordon. På det viset spar man 125 milj. kr. När det sedan gäller anskaffning skall vi enligt det socialdemokratiska alternativet avstå från anskaffning av tung pansarvärnsrobot, transporthelikoptrar, terrängbilar för personaltransport – hur man skall klara de tolv infanteribrigaderna kan man undra – bandvagnar, pansarluftvärn, luftvärnsrobot Hawk, minjaktfartyg och minfartyg – det är sammanlagt ca 300 milj. kr. i beställningar på Karls-

kronavarvet som skulle behöva inhiberas – ubåt A 17, sjörobot, tungt fast kustartilleri, lätt fast kustartilleri, och rörligt kustartilleri.

Jag är mycket tacksam mot herr Göransson för att vi äntligen t. o. m. i tabellform från socialdemokratisk sida har fått belagt vad som blir de materiella konsekvenserna för den svenska försvarsförmågan om vi skulle välja den socialdemokratiska försvarspolitiken. Det råder, som jag tidigare har betonat, samförstånd i stort mellan oss om försvarets inriktning. Men när det gäller att se till vilka medel som krävs för att kunna förverkliga ambitionerna går det ju inte att trola.

Nu är det alltså genom herr Göranssons exempel klart belagt vad detta innebär. Kammarens ledamöter kan ju själva dra de logiska slutsatserna. Det innebär att väldigt mycket ramlar bort av det som man talar om och av det man vill eftersträva, exempelvis ökningen från tio till tolv infanteribrigader. Det går inte att uppfylla det målet om man inte har pengar, exempelvis för att tillföra organisationen de terrängbilar för personaltransport som är en förutsättning för organisationen.

När jag sedan går in på flygplanssidan vill jag påpeka att herr Göransson nyss talat om att man från socialdemokratiskt håll vill ha ett svenskt skolflygplan som skall kunna beväpnas. Utvecklingskostnaden ligger på ca 450 milj. kr. Till den lista som här visats på drygt 1 300 miljoner skall det alltså läggas ytterligare 450 miljoner, vilket innebär att vi måste låta ytterligare materiel utgå eller också gå in för personalbesparingar.

Detta visar – och jag beklagar att jag måste påpeka det – att vad jag sade i mitt inledningsanförande tidigare i dag var riktigt, att ni från socialdemokratisk sida räknat fel och att det inte fanns någon överensstämmelse mellan era ambitioner och de pengar ni är beredda att satsa. Detta förmodande har bekräftats av herr Göransson. Det är ju bra om debatten leder till att det blir klarhet i frågeställningen.

När det gäller B3LA har socialdemokraterna en något egendomlig inställning. Å ena sidan säger de att beredningen av B3LA-projektet omedelbart skall avbrytas, eftersom de redan bestämt sig för att de inte vill ha detta plan. Å andra sidan säger de att de vill ha parlamentarisk insyn. Vi har haft en debatt i kammaren tidigare om detta, och jag har ingen anledning att fördjupa mig i det. Men jag kan väl säga att det hade varit en fördel om försvarsutredningen verkligen hade haft ett underlag, så att riksdagen kunnat ta ställning till detta redan i dag. Varför blev det inte så? Ja, då måste jag påminna om det förflutna.

När vi från moderat sida 1973 motionerade om att det omedelbart skulle tillsättas en försvarsutredning var socialdemokraterna – den gången i regeringsställning – inte intresserade av att få en försvarsutredning i god tid, utan frågan förhalades. Vi fick inte en försvarsutredning förrän hösten 1974, och den tvingades hela tiden arbeta under utomordentligt stark tidspress, vilket gjorde att den inte hann få fram ett tillräckligt genomarbetat beslutsunderlag. Det är för att ta fram ett sådant underlag som vi i dag har en interdepartemental beredning.

Ni socialdemokrater säger att ni inte får vara med om detta. Jag kan

säga att det får egentligen inte regeringspartierna heller. Det ligger på ett rent tjänstemannaplan. Och sedan kommer underlaget att redovisas för regeringen, och som jag lovade tidigare kommer det också att redovisas för den politiska oppositionen.

Vi kan inte dra ut på den här frågan länge. Det måste ske en snabb beredning, bl. a. med hänsyn till de anställda. Jag vill bara säga att det inte är något önskeläge. Men det är på grund av den tidigare regeringens förhållningsteknik som vi tvingats till detta förfarande. Min förhoppning är att vi genom att nu tillsätta försvarsutredningar i ett tidigare skede inte skall behöva råka ut för att arbeta på det här sättet i fortsättningen.

Jag vill upprepa vad jag sagt tidigare i dag: När regeringen lagt sitt förslag om en viss målsättning – och det är en målsättning som innebär att vi försöker svara upp mot ambitionerna i 1972 års beslut – så är vi beredda att stå för kostnaderna.

Ni säger från socialdemokratisk sida att ni i stort sett har samma målsättning. Men herr Göransson har här på ett förtjänstfullt sätt verkligen redovisat vad det innebär om man fullföljer er politik.

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! En och en halv timmes betänketid och kortare repliktid gör det naturligtvis omöjligt för mig att svara på alla försvarsministerns frågor och påståenden. Låt mig därför välja ut dem som jag tycker var mest uppseendeväckande.

Den nivå B som jag visade och som herr Krönmark också hänvisade till är alltså inte vår nivå B. Det är det borgerliga försvarsförslaget när det gäller utveckling och anskaffning. Min fråga var: Ställer ni er bakom denna utveckling i fråga om anskaffning av materiel till armé och marin, eller skall ni plocka bort dem? Jag gör påståendet att ni måste plocka bort dem, om ni skall kunna utveckla B3LA under denna femårsperiod.

Herr Krönmark försöker göra detta till en historia: Ja, titta där. Detta är vad det socialdemokratiska förslaget leder till om det genomförs. Nu går jag inte på detta utan konstaterar bara att detta är vad ni redovisat, vad ni vill utnyttja en del av anslaget för. Vi har redovisat nivå C som har många färre komponenter än vad denna materielobjektstabla visar.

Nu säger herr Krönmark: Det är egentligen den socialdemokratiska regeringens fel, därför att den tillsatte utredningen för sent. Får jag fråga: Är det någon som tror att vi i försvarsutredningen inte fick fram det material som behövdes för ett ställningstagande? Vi fick det, det kom sent, det är jag medveten om. Vi hade till och med diskussioner om huruvida vi för att kunna hinna med hela försvarsutredningen skulle ta ledigt från riksdagsarbetet för att helt kunna klara upp all den inläsning som behövdes. Men att beskylla socialdemokraterna för att utredningsresultatet kom för sent är fel. Det är ingalunda så. Det var ju fråga om utredningens slutskede när vi hade fått en borgerlig regering. Det var då man avskedade den parlamentariska utredningen och sade: Det här skall vi sköta på regeringsnivå.

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Nu säger herr Krönmark att inte ens vi i regeringen skall lägga oss i om det skall kosta 2 miljarder mer eller mindre; det är tjänstemännen som skall klara detta.

Herr talman! Jag vill ta upp detta att det är tjänstemännen som skall bereda frågan. Det kan väl inte vara riktigt att denna fråga inte ens skall bli föremål för diskussion inom regeringen innan ni går till beslut i denna fråga.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kom några minuter för sent till kammaren men hörde att herr Krönmark nämnde mitt namn. Jag ber om överseende om jag därför inte kommer att kunna replikera allt som här har sagts. Om så är fallet återkommer jag.

Herr Krönmark tog upp en sak i debatten som jag faktiskt inte hade väntat mig, en träta om formerna för tillsättandet av försvarsutredning. Jag vill erinra om att situationen var en annan 1972 än den är nu. Det påstods ju att 1972 års försvarsbeslut, som ni nu säger er vilja fullfölja, enligt er beskrivning skulle ha varit ett beslut i blindo. Underlaget för beslutet skulle inte ha varit ordentligt utrett. Myndigheterna var i färd med att utreda detta beslut. Man hade inget material tillgängligt för att en ny utredning skulle kunna börja så tidigt som den kan göra inför nästa utredningsomgång. Det är möjligt att den senaste utredningen kunde ha tillsatts några månader eller något halvår tidigare, men något väsentligt hade inte vunnits med detta. Vi som satt med i 1974 års försvarsutredning kan intyga att allt det material vi behövde stod till vårt förfogande. Detta material hade vi fått genom ÖB:s försorg.

Om nu försvarsministern underkänner ÖB:s material må det väl vara en sak mellan de högre makterna – vi var för vårt vidkommande beredda till ett beslut. Herr Krönmark försöker komma undan att det var problem inom den nuvarande regeringen som gjorde att man inte var beredd att ta ett beslut. Vi lät i utredningen under hand förstå att om man på grund av den nya riksdagsmajoriteten eller den förändrade regerings-situationen skulle ha behövt mera tid på sig för att utreda försvarsfrågan i dess helhet, så skulle vi inte ha bråkat om det. Men för vårt vidkommande var vi beredda till ett ställningstagande. Jag undrar om inte det resonemang som herr Krönmark tar upp nu är ett försök att blanda bort korten.

Herr Krönmark sade i sitt tidigare inlägg att om det är så att man lägger fram förslag om B3LA:s framtagande, så skall inte det rubba balansen. Talare efter talare från det borgerliga lägret har talat på ett sätt som kommit oss att frukta att ni verkligen avser att ta fram B3LA. I så fall skall det i höst komma att tas ett beslut som ställer anspråk på ytterligare medel, och som vidgar klyftan utöver de 2 miljarder som utgör skillnaden mellan det borgerliga och det socialdemokratiska förslaget. Inför den risken förstår jag fullt väl att försvarsministern har behov av att tala om andra siffror.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Nej, herr Gustavsson i Eskilstuna, jag har inget behov av att blanda bort korten – jag har bara ett behov av att plocka fram korten ett och ett för att verkligen se vad det står på dem.

I fråga om försvarsutredningen säger herr Gustavsson att 1973, då ni var i regeringsställning och vi var i opposition och krävde att ni skulle tillsätta en försvarsutredning så snabbt som möjligt för att ge parlamentarikerna insyn, kunde man inte göra det därför att läget var ett annat – man hade inte något material framme för försvarsutredningen att ta del av. Jag vill säga herr Gustavsson att utifrån den definitionen kommer läget att vara likadant nästa år, när det är min avsikt att ge parlamentarikerna insyn. Det finns inte något material framme då. Men jag är beredd att låta parlamentarikerna arbeta vid sidan av framtagningen av materialet. Att ta del av färdigt material är visserligen bra, men jag är inte alls främmande för att låta politiker vara med och bestämma vilket material som skall tas fram.

Menar herr Gustavsson verkligen att parlamentariker inte skall delta i jobbet förrän man från myndighetssidan lagt fram allt material, så skall jag inte propa på något annat. Då kan jag givetvis tänka mig att uppskjuta tillsättandet av en kommande försvarskommitté något år. Men det är inte min intention, och jag vore mycket tacksam för ett klarläggande från herr Gustavssons sida.

När det sedan gäller herr Göranssons påstående att regeringen inte skulle bestämma om B3LA-projektet skall genomföras vill jag säga att det givetvis är regeringens uppgift. Jag vill här återge ett avsnitt ur direktiven till B3LA-utredningen: "Det bör inte heller vara beredningens uppgift att överväga om en utveckling och anskaffning av flygplan enligt något av alternativen är möjlig att genomföra mot bakgrund av den statsfinansiella eller samhällsekonomiska utvecklingen."

Nej, det är ingen tjänstemannauppgift, utan det är politikernas uppgift. I första hand är det regeringen som har att ta ställning. Och, som jag tidigare har deklarerat, den politiska oppositionen skall också få möjlighet att ta ställning. Helt naturligt kommer inte något av beslutsrätten att tas ifrån politikerna.

Herr Göransson försökte slingra sig ur situationen. Men vi skall gå ut från den förutsättning som regeringens proposition ger, alltså nivå B. Och den nivån, med den materialplanering som där finns, är den som ger den krigsorganisation vi föreslår. Är det så att man gör reduktioner utifrån det förslaget med ett belopp som motsvarar utvecklingskostnaden under en femårsperiod för B3LA, vilket är nära nog exakt vad ni vill ge mindre till försvaret, då får man de materielkonsekvenser som herr Göransson redovisat.

Då säger herr Göransson att ni går ut från nivå C, så ni är inte bundna av vårt förslag. Men då måste väl herr Göransson i ärlighetens namn gå upp och ta avstånd från det ni har skrivit, nämligen att ni vill ha tolv infanteribrigader i stället för tio. För i nivå C är det nämligen bara

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

tio infanteribrigader. Jag har utgått från att ni hade en vilja att svara upp mot vad ni med ord säger att ni vill åstadkomma. Men det verkar numera som om den ekonomiska ramen är det väsentliga. Det ni nu föreslår innebär inte bara det jag påpekat utan ytterligare minst de 450 milj. kr. som utvecklingen av ett nytt skolflygplan skulle kosta. Också när det gäller den summan måste ni ange materielindragningar i förhållande till regeringsförslaget, dvs. B-nivån.

Ni utgår här från skrivningar i motionen och framför allt i reservationen till utskottsbetänkandet, som ni egentligen inte alls tycks stå bakom. Ni talade ju om att ni i vissa avseenden har ännu större ambitioner än regeringen.

Jag vill bara upprepa: Det här stämmer inte! Genom herr Göranssons insats har det här blivit någonting av sagan om kejsarens nya kläder. När det gäller att verkligen åstadkomma något så står ni skäligen nakna!

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det här med nakenhet får stå för herr Krönmark, men vi har enligt vårt sätt att se redovisat klara alternativ till den borgerliga regeringens förslag beträffande inriktningen av försvaret i framtiden. Vi har inte sagt att man bör anslå 450 milj. kr. till utvecklingskostnader för en licenstillverkning av ett svenskt skolflygplan under denna programperiod. Vi har räknat med att den stora utbetalningen inte behöver ske under den här programperioden utan det kan – om vi köper en licens – räcka att man lägger ut det stora beloppet under nästa programperiod. Summan under den här perioden blir alltså väsentligt lägre.

Vi vill ha tolv infanteribrigader i stället för tio. Varför? Jo, helt enkelt därför att vi vill ge flera av våra värnpliktiga soldater en bättre utrustning för sitt eget behov och för sin brigads behov. Även om vårt förslag innebär att man i stället får dra ner på vissa vapensystem i brigaderna menar vi att det är bättre att med samma summa pengar ge bättre beväpning än nu till tolv, än att ge ytterligare en kvalitetsgrad högre till tio infanteribrigader. Det är alltså en klar strävan mot en satsning på värnpliktsförsvaret som gör att vi vill ha tolv i stället för tio brigader med en bättre utrustning än de gamla infanteribrigaderna.

Jag skall inte gå in på det övriga, men det är glädjande att kunna konstatera att en attitydförändring tydligen är på väg när det gäller frågan om parlamentarisk insyn i utredningen om B3LA. Det är klart att vi är glada för det. Men är det inte att begära litet för mycket om man tror att en ny försvarsutredning, som kanske kommer att bestå av helt nya ledamöter, skall kunna väga in 2 miljarder kronor i en försvarsbudget av det här slaget? När utredningsmajoriteten kom och sade att vi kan inte bestämma oss, vi är inte beredda att ta ställning, hade det väl varit renhårigare av herr Krönmark att säga: Ni skall bestämma er. Fortsätt ert arbete tills ni har ett ställningstagande klart!

Men vad gjorde herr Krönmark? Han tackade för hjälpen. Jag menar att det är litet sent att nu säga: Det är klart att parlamentarikerna skall ta ansvar för det hela. Den attitydförändringen kommer för sent.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte ett ögonblick förneka att man kan få åtskilligt av värde för det militära försvaret för de 2 miljarder eller vad det nu kan bli som skiljer oss socialdemokrater och de borgerliga åt. Jag kunde inte följa med i hela herr Krönmarks sifferexercis, och jag kan inte i detalj kritisera herr Krönmarks resonemang där. Men jag reagerar mycket starkt emot att herr Krönmark påstår att det råder obalans mellan ambitioner och medelstilldelning i vårt förslag.

Vi utgår från överbefälhavarens programplaner. Enligt dem är 17,1 miljarder kronor i B och 15,6 miljarder kronor i C avdelade för materiel och forskning under tiden 1977–1982. Det finns även andra poster där det går att reducera kostnaderna. Det finns möjligheter att skjuta fram materielprojekt i tiden. Och visst kan man, som sagt, få en hel del för mera pengar, men vi hävdar bestämt att man kan få ett efter våra förhållanden starkt försvar med den medelstilldelning som vi föreslår.

Sedan är jag faktiskt litet ledsen över det gräl som försvarsminister Krönmark drar upp kring en försvarsutrednings tillsättande och arbete. Jag ser faktiskt inte det här som en politisk stridsfråga. Vi kan strida om politikens innehåll, men vi skall anstränga oss att bli överens om politikens former. Jag försäkrar att mitt synsätt i denna fråga inte har påverkats ett dugg av regeringsskiftet. Man lär sig en hel del av erfarenheten.

Jag vill inte överdriva skillnaden i jämförelse med 1972, men det är värt att komma ihåg att det då hävdades att riksdagen hade fattat ett beslut, vars konsekvenser inte var utredda. Myndigheterna var i färd med det arbetet. Nu kommer riksdagen sannolikt att fatta ett beslut som inte bara resursmässigt svarar mot 1972 års försvarsbeslut utan som genom herr Krönmarks seger inom regeringslägret kommer att ligga åtskilligt över det. Då finns det naturligtvis ingen anledning att diskutera det som har varit, utan då finns det för oss behov att snabbt få starta ett utredningsarbete som tar sikte på att försvarskostnaderna inte också i fortsättningen skall få skjuta i höjden alldeles orimligt.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Gustavsson i Eskilstuna inte ville kritisera vad han kallade min sifferexercis. Men när jag läste upp förteckningen, hade jag mycket litet sifferexercis – jag drog bara klumpsummorna. Men jag tycker det var klokt av herr Gustavsson att inte kritisera siffrorna, för det var samma siffror som hans partivän Göransson visade på en bild. I det här fallet kan jag som regeringsrepresentant säga att de var helt korrekta. Jag vill därför nära nog lyckönska herr Gustavsson till ställningstagandet.

Jag håller med om att vi inte skall föra någon strid om försvarsutredningen. Vi bör från båda sidor vara angelägna om att få fram bästa möjliga beslutsunderlag. För mig är det egentligen av underordnad betydelse hur vi får fram det, det viktiga är att vi på båda sidor verkligen

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

får fram det och får ökade kunskaper. Socialdemokraterna har angripit mig för det förfarande regeringen valt för att studera flygplansalternativet. Herr Göransson sade att försvarsutredningen hade allt material och att den inte var tidspressad. Men man hade inte fått fram så mycket material att man visste vilken motortyp man skulle ha. Som ansvarig i regeringen för denna fråga kunde jag icke tänka mig att lägga fram ett förslag för riksdagen att anta eller förkasta när det inte fanns säkra ekonomiska kalkyler och ett säkert tekniskt underlag. Jag tyckte att man hade anledning att ställa betydligt mer preciserade krav.

Det är bara att i efterskott konstatera att försvarsutredningen under den tid som stod till förfogande inte förmått klara detta – vilket uttalande inte innebär någon som helst kritik från min sida, det var tidsfaktorn som avgjorde. Herr Göransson säger då att man kunde ha väntat med försvarsutredningen. Nej, herr Göransson, det var från början min inställning att inte ha något provisorium med de ekonomiska förluster som vi skulle få genom att låta det planeringssystem vi har fasa ur. Det hade varit till betydlig nackdel för försvaret på lång sikt och inneburit ekonomiska förluster.

Jag måste nog göra herr Göransson ännu mera ledsen. Han försökte registrera en attitydförändring hos mig i detta fall. Jag har icke alls ändrat attityd. Jag sade redan i den interpellationsdebatt jag hade med herr Holmqvist för ett par månader sedan att när den här beredningens material var klart skulle det ställas till politikernas förfogande för att de skulle få kännedom om det. Men avsikten är icke, herr Göransson, att den kommande försvarsutredningen skall ta upp frågan – vi kan nämligen icke hålla de anställda i flygindustrin i ovisshet. Vi har ett ansvar för dem som är sysselsatta i industrin. Det innebär att vi inte kan vänta så länge på beslutet, utan det måste fattas före årsskiftet. Det kommer alltså icke att bli någon parlamentarisk försvarsutredning som skall ta ställning till detta. Men jag upprepar: parlamentarikerna kommer att få tillfälle att studera det och ta ställning.

Sedan måste vi klara ut problemet med utgångspunkterna för C-nivån. Ni säger att ni utgår från ÖB:s C-nivå, och då är det väl bäst att titta i det materialet. Där står att det innebär ytterligare reduceringar för de försvarsanställda med 3 000 människor. Konsekvensen av C-alternativet, som ni står bakom, blir denna: "Verksamheten vid de förband som läggs ner, sprids till andra förband med ett minimum av byggnadsåtgärder. Detta medför stora omställningsproblem för den anställda personalen som med kort varsel måste omlokaliseras." Vill man gå fram med en sådan personalpolitik och så resoluta åtgärder? Som chef för försvarsdepartementet vill jag icke stå bakom en så cynisk personalpolitik i det svenska försvaret.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herrar Göransson och Gustavsson i Eskilstuna anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr PETTERSSON i Örebro (c):

Herr talman! Vi har den debattordningen här i dag att man inom de olika partigrupperna delar upp olika avsnitt. Det gör att debatten kanske verkar egendomlig när man hoppar från det ena området till det andra. Jag avser att i mitt inlägg göra några reflexioner omkring det ekonomiska försvaret.

I den allmänna debatten om vårt försvar förbiser vi ju ofta att det inte bara gäller det militära försvaret. Vi tar ofta inte in det ekonomiska försvaret. Det är väl egentligen först på senare tid som det mera har kommit in i debatten. Det är ju en minst lika viktig del och utgör också en mycket viktig del av vår beredskap i fråga om livsmedelsförsörjning, industriproduktion, energi, kommunikationer och näringslivet i stort. Utan en hög beredskapsnivå i dessa avseenden är i själva verket vårt militära försvar ganska begränsat. Det ekonomiska försvarets uppgift är ju att trygga folkförsörjningen i dess vidaste bemärkelse för att vårt land skall kunna klara avspärrningskriser, motstå ekonomiska påtryckningar och hot utifrån och få samhällsmaskineriet att fungera under och efter ett krig.

En förutseende planering av samhället i fredstid, där ledmotivet är det nära sambandet mellan fredssamhället och försvaret, mellan det ekonomiska försvaret och näringslivet, mellan totalförsvaret och samhällsplaneringen i stort, är därför grundvalen för vår försvarsplanering.

Utvecklingen har ju också alltmer understrukit detta samspel, och det finns väl anledning att nu konstatera att det är glädjande att just denna del av vårt försvar i den försvarsproposition som vi nu tar ställning till också har fått sin givna plats.

Vi har ju att räkna med ett brett spektrum av möjliga krissituationer för vårt folkhushåll, från sådana med direkt militär innebörd till fredskriser av olika slag. Markanta bristsituationer har under senare år inträffat för från försörjningssynpunkt viktiga råvaror med kraftiga prisstegringar som följd. Oavsett skälen till dessa bristsituationer så bör vi nog räkna med att riskerna för framtida bristsituationer kan komma att öka.

Jordbruket och vår livsmedelsförsörjning är ju här en viktig länk i totalförsvaret. En god beredskap på det området med bevarande av jordbruksenheter över hela landet är en grundläggande förutsättning för en acceptabel livsmedelsförsörjning i ett avspärrningsläge. Koncentrationsprocesserna inom industri, jordbruk, näringslivet i övrigt, bebyggelse och flera områden har ju gjort oss väsentligt mera sårbara än tidigare.

Föredragande statsrådet säger också i propositionen att avgörande för våra möjligheter att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner under kriser och krig är att verksamheten inom det ekonomiska försvaret till väsentliga delar består av åtgärder som syftar till att i krissituationer möjliggöra fortsatt nödvändig verksamhet i det svenska samhället samt att i krig stödja våra försvarsanstängningar.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar formulerar det ekonomiska för-

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

svarets mål på följande sätt.

Det ekonomiska försvaret skall, med en efter förhållandena anpassad försörjningsstandard, trygga försörjningen för det svenska samhället om vi helt eller delvis blir hänvisade till egna försörjningsresurser. Tillgången på oundgängligen nödvändiga förnödenheter och tjänster skall säkerställas genom en väl avvägd beredskap inom och mellan de olika försörjningsområdena.

Det ekonomiska försvarets resurser skall kunna sättas in på det sätt som i varje enskilt läge bedöms ge den bästa effekten, när det gäller att mildra påfrestningarnas konsekvenser för landet. Resurserna skall härvid fördelas med beaktande av att befolkningens, de olika samhällsfunktionernas och totalförvarsmyndigheternas behov av resurser kan förändras efter hand som ett kris- eller krigsläge utvecklas.

Såväl föredragande statsrådet som utskottet tillstyrker att dessa mål läggs till grund för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling. Detta innebär att det ekonomiska försvaret i allt väsentligt bygger på att de resurser samhället har i fredstid inriktas på att göra det möjligt att vid krig, avspärning eller annan kris tillhandahålla de varor och tjänster som behövs för landets försörjning och försvar. Vi måste ha den beredskap som behövs inom vårt näringsliv när det gäller råvaruproduktion, industriell förädling, handel, energi, arbetskraft, transportverksamhet, m. fl. viktiga områden, för att uppnå en tillfredsställande försörjning.

Avseende planeringsförutsättningarna framhåller utskottet att det för sin del kan konstatera att hittills bedriven långsiktplanering har skapat förutsättningar för förbättrad samordning såväl mellan det ekonomiska försvarets olika program som mellan ekonomiskt försvar och övriga delar av totalförsvaret. Det har därmed enligt utskottets mening, tillsammans med det planeringsunderlag som numera också tas fram inom gruppen för övrigt totalförsvar, blivit möjligt i en utsträckning som aldrig tidigare att göra samlade bedömningar rörande hela totalförsvarets fortsatta utveckling. Utskottet förutsätter att de planeringsprinciper som försöksvis har utnyttjats inom det ekonomiska försvaret i huvudsak kommer att tillämpas även i fortsättningen.

Avseende fredskrisproblematiken har under senare år beredskapsverksamheten inom det ekonomiska försvaret inriktats mot att förstärka vår försörjningsberedskap mot fredskriser. Utskottet framhåller att denna fråga måste ägnas större uppmärksamhet i det ekonomiska försvarets planering. Ambitionsnivån bör vara att så långt som möjligt upprätthålla normal fredsstandard samt undvika störningar i viktiga samhällsfunktioner. Planering för fredskriser svarar således mot både näringspolitiska och säkerhetspolitiska krav. När det gäller målen för uthålligheten vid fredskriser anser handelsministern att uthålligheten skall fastställas individuellt för berörda varor eller varugrupper. Härvid skall hänsyn tas dels till hur sannolikt det är att en fredskris kan inträffa, dels till den effekt på främst sysselsättningen som ett importbortfall skulle medföra. Utskottet biträder denna uppfattning.

Om våra uppoffringar på försvaret verkligen skall ge oss bästa möjliga skydd i ett krisläge, oavsett dess karaktär, måste vi ha en väl utvecklad planering. Detta gäller inte minst det ekonomiska försvaret. Detta har understrukits vid åtskilliga tillfällen såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet. Det betänkande som nu ligger på riksdagens bord markerar denna del av vårt försvar kraftigare än vad tidigare försvarsbeslut gjort.

Jag skall också säga några ord om de reservationer som finns avgivna i anledning av det ekonomiska försvaret. I reservationen 7 i utskottets betänkande tar reservanterna bl. a. upp frågan om finansieringen av fredskrislagringen när det gäller delprogrammet Metaller. Reservanterna hänvisar till den socialdemokratiska motionen 1504 i berörd del och föreslår att ifrågavarande metaller bör finansieras via oljelagringsfonden och inte över statsbudgeten, som föreslagits i propositionen.

När det gäller delprogrammet Metaller m. m. föreslår handelsministern i överensstämmelse med försvarsutredningen att denna uppbyggnad av fredskrislager av viktiga legeringsmetaller skall ske. Men han framhåller samtidigt att oljelagringsfonden, som byggs upp av särskilda beredskapsavgifter från förbrukare av olja och oljeprodukter, bör utnyttjas för att finansiera fredskrislagring av varor som har oljan som bas. Utskottets majoritet anser därför att fredskrislagringen av metaller bör finansieras över statsbudgeten.

I samma reservation tar reservanterna också upp frågan om att riksdagen bör besluta om en planeringsram av den omfattning som föreslås i den socialdemokratiska partimotionen, avseende den kommande planeringsperioden. Handelsministern anser att den närmare bedömningen av resursbehoven bör göras budgetårsvis vid prövning av förslag till anslagsframställningar.

Utskottet har tidigare redovisat uppfattningen att man inom det ekonomiska försvaret av naturliga skäl tvingas att i stor utsträckning arbeta med ett kortare tidsperspektiv än vad som är fallet inom det militära försvaret och civilförsvaret. Grunden för det ekonomiska försvaret, säger utskottet, är vårt näringsliv, vars strukturomvandling gång på gång ställer krav på ingripanden för att säkra försörjningen i kristid. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt utvecklingen av vårt näringsliv i syfte att behålla sådan produktionskapacitet som behövs för vårt oberoende och för uthålligheten vid avspärrning och krig.

Detta leder utskottet fram till uppfattningen att inriktningen av vårt ekonomiska försvar inte i första hand bör styras genom bestämda ekonomiska planeringsramar för längre planeringsperioder. Det måste enligt utskottets mening vid sidan av klart definierade mål för inriktningen – i kombination med ett anvisat långsiktigt resursutrymme i stort – vara möjligt att påverka utvecklingen i samband med en årlig budgetbehandling där också en prövning av behovet av kompensation för prisutvecklingen bör ingå.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Fru SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag håller med herr Pettersson i Örebro om att det här blir en debatt där talarnas inlägg inte anknyter till varandra. Jag har tänkt beröra en sak som jag själv tycker är intressant och som kommit med i diskussionen på senare år, nämligen civilmotståndet.

Jag behöver inte understryka vår önskan om bibehållande av fred och respekt för vårt lands neutralitet, eftersom mina partikamrater i försvarsutskottet så väl har motiverat vårt partis inställning i denna fråga. Låt mig i stället med några ord beröra vår motion 1504 som behandlas i det betänkande vi nu debatterar och som rör civilmotstånd.

Frågan om civilmotståndet har under de senaste åren kommit att uppmärksammas alltmer. Det har skett bl. a. som en del av studierna vid våra högskolor. En rad organisationer har tagit upp frågan, och jag tycker mig spåra att särskilt bland de kristna människorna har man diskuterat denna form av försvar. Många kristna har engagerat sig i frågan, och det gäller inte minst den socialdemokratiska Broderskapsrörelsen. Som ett led i detta arbete har på den socialdemokratiska regeringens initiativ studier publicerats av den internationellt kände forskaren Adam Roberts.

Slutsatsen av debatten och studierna som den hittills formulerats har för vårt lands del blivit att civilmotstånd inte kan utgöra något alternativ till militärt försvar men väl ett betydelsefullt komplement.

Vi är medvetna om att ett civilmotstånd knappast kan hindra men väl fördröja och motverka en pågående invasion. Därigenom kan det bereda angriparen avsevärda svårigheter att tillvälla sig kontrollen över landet. För att motståndet skall bli så verkningsfullt som möjligt bör planeringen syfta till att i princip hela befolkningen och alla sektorer av samhället deltar. Skall civilmotståndet fungera på detta sätt måste det finnas en stark organisation. Ett okontrollerat motstånd skulle säkerligen skapa kaos i samhället vid kritiska tillfällen.

Det måste vara viktigt att få större vetskap om olika metoder som har använts vid civilmotstånd i världen, och därför har vi funnit det angeläget att utifrån vårt eget lands förhållanden få utrett vilka former som skulle passa vårt land.

Det är också betydelsefullt att vi i detta sammanhang får en bred debatt i samhället om försvarsfrågan och hur försvarets olika grenar fungerar i fred och krigstillstånd.

Bland Broderskapsrörelsens medlemmar inom vårt parti förs f. n. en stor diskussion i försvarsfrågor. Många synpunkter på försvaret har framförts på kongresser och möten, där civilmotståndet varit en av de mest aktuella frågorna. Det var därför med stor tillfredsställelse vi tog del av försvarsutredningens första betänkande. Där fanns det klara medvetandet om att civilmotståndet skulle kunna ha en betydelse men att det naturligtvis krävdes ett ytterligare utredningsarbete kring de komplicerade frågorna.

Försvarsministern och den borgerliga regeringen tog emellertid även på den här punkten ett stort steg tillbaka. Herr Krönmark instämde i

utredningens avståndstagande från civilmotståndet som ett alternativ till det militära försvaret. Men borta ur propositionen var utredningens understrykande av att även icke-militärt motstånd kan ge värdefulla bidrag till det samlade motståndet. Likaså saknades en anslutning till utredningens förslag att förutsättningarna för och genomförandet av olika former av motstånd, såsom fria kriget, motståndsrörelser samt icke-militärt motstånd, borde utredas.

Jag kan inte tolka det på annat sätt än att högerkrafterna har varit starka när propositionen skrivits.

Från socialdemokratisk sida stod vi kvar vid utredningens uppfattning att det borde ske ett utredningsarbete i fortsättningen. Och vi har på den här punkten kunnat konstatera att regeringspartiernas företrädare i utskottet har övergivit försvarsministerns tankegångar och gått tillbaka till skrivningarna om en utredning av frågan.

Men fortfarande återstår skillnaden när det mer konkreta utredningsarbetet skall inledas. Majoriteten vill vänta tills de folkrättsliga förutsättningarna klarnar och också vänta på Roberts ytterligare studier. För vår del ser vi inget motsatsförhållande i att man parallellt härmed påbörjar det konkreta arbete som behövs. Det gäller ju att överväga i vilka situationer det icke-militära motståndet kan sättas in, det gäller att komma fram till slutsatser om fördelning av uppgifter, organisation och planläggning liksom om behovet av fredstida förberedelser. Vi har också understrukit behovet av medverkan från kommuner och folkrörelser. Det här kommer att ta tid. Är man övertygad om värdet av det icke-militära motståndet – och det tycks ju finnas en bred majoritet för sådana tankegångar i denna kammare – finns det skäl att vi inte dröjer med att påbörja ett mera aktivt arbete när det gäller civilmotståndet.

Herr talman! Jag vill med dessa ord yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av vad fru Sundström yttrade om vår inställning till utredning om civilmotstånd och skall dessutom något redogöra för vad försvarsutredningen sagt i den frågan.

Först vill jag slå fast att när vi granskade det här problemet i försvarsutredningen var vi på det klara med att ett civilmotstånd inte kan utgöra något hållbart alternativ till ett militärt försvar. Vi förordade fortsatt utredning, men vi ansåg det också nödvändigt att först klarlägga folkrättsliga och andra problem vid icke-militära motståndsformer. Den tankegången har vi också fullföljt i utskottsbetänkandet, där majoriteten skriver: "Utskottet anser att de folkrättsliga förutsättningarna behöver klarna ytterligare innan ett särskilt utredningsarbete på detta område kan påbörjas." Inte heller på det här området tror jag därför att det finns så särskilt stora "diken". Jag skall inte säga som jag sade till Bengt

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Gustavsson, nämligen att det förefaller litet grälsjukt. Men det är väl något ditåt.

Fru SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är glädjande att försvarsutskottets ordförande också vill poängtera att civilmotstånd är en fråga som vi troligen får diskutera mycket i fortsättningen, när totalförsvaret skall behandlas. Jag vill också understryka att civilförsvaret inte är något annat än ett komplement vid försvaret av vårt land.

Fru EKELOUND (c):

Herr talman! Mitt inlägg i försvarsdebatten avser att i korthet belysa den funktion civilförsvaret har. Inledningsvis kan jag då konstatera att civilförsvarets fortsatta utveckling i mycket bygger vidare på de beslut som fattades 1972. De ekonomiska förutsättningarna har emellertid för civilförsvarets del förbättrats, vilket ger en uppfattning om den vikt som läggs vid denna del av totalförsvaret.

Utskottet står i stort sett enigt bakom den del av betänkandet som behandlar civilförsvaret. Man kan då invända att kommentarer är obehövliga. Men jag anser att omfattningen av nu föreliggande förslag till försvarsbeslut väl motiverar att alla delar av totalförsvaret belyses.

Civilförsvarets mål är att i händelse av krig skydda och hjälpa befolkningen mot stridshandlingar av olika slag. Planeringen bör därför inriktas på att öka statsmakternas handlingsmöjligheter i situationer, då befolkningen hotas av skadegörelse, och därigenom bidra till totalförsvarets fredsbevarande förmåga. I första hand bör syftet vara att skydda mot konventionella stridsmedel, som sätts in mot militära mål. Med militära mål avses då också mål som inte är direkt hänförliga till försvarsmakten, men som ändå är av stor betydelse för angripare resp. för det angripna landet. Vid angrepp mot sådana mål, exempelvis kommunikationer och industrier, löper befolkningen risk att skadas. Även om användning av ABC-stridsmedel f. n. inte bedöms lika trolig som för några år sedan, bör ett visst skydd mot sådana medel upprätthållas.

De här angivna allmänna målen och synpunkterna om civilförsvaret överensstämmer med vad som gällt under senare år.

Civilförsvarsstyrelsen och försvarsutredningen betonar att utvecklingen i samhället påverkar såväl behovet av civilförsvarsåtgärder som möjligheten att vidta sådana. Detta framgår även av propositionen. Bl. a. måste förändringar beträffande befolkningsfördelning, samhällsplanering och bebyggelseutveckling samt näringslivets lokalisering och kommunikationer beaktas. Det är viktigt att åtgärder för att skydda befolkningen utformas så att de underlättar att nödvändig produktion och annan verksamhet så långt det är möjligt kan fortgå också under ett krigsläge.

Försvarsministern såväl som utskottet konstaterar att framtida krig och kriser i allt större utsträckning kommer att engagera hela samhället. Därför är det viktigt att öka samordningen mellan totalförsvaret och

samhället i övrigt. Ett gemensamt och effektivt utnyttjande av samhällets resurser för skadeavhjälpande åtgärder bör kunna ske under såväl fred som krig. Detta kräver en samordning av civilförsvaret och den kommunala verksamheten. Utskottet anser att en parlamentariskt förankrad utredning bör kunna pröva principfrågor om kommunanknutet civilförsvar med hänsynstagande till civilförsvarsstyrelsens studier och under medverkan av kommunförbunden.

För att civilförsvaret skall kunna fylla uppställda mål krävs utbildning av såväl civilförsvarspliktiga som anställd personal. Det krävs tillgång till skyddsrum, skyddsmasker och alarmering, materiel av olika slag samt forskning bl. a. om hur människor beter sig under pressande förhållanden i krigstid.

Försvarsutskottet anser att civilförsvarsstyrelsens planerade prioritering av grundutbildning av befäl inte får ske på bekostnad av övriga delar i utbildnings- och övningssystemet. Utskottet biträder därför förslaget om en högre planeringsram för att möjliggöra en balanserad utbildnings- och övningsverksamhet. Utskottet bedömer det också viktigt att civil personal i ledande befattningar inom civilförsvaret får sitt utbildningsbehov tillgodosett. Utbildningens omfattning och inriktning bör övervägas i samråd mellan civilförsvarsstyrelsen och berörda myndigheter.

Herr Brännström berörde i sitt inlägg tidigare i dag bifallet till det socialdemokratiska motionsyrkandet i fråga om utbildning av denna personal inom civilförsvarsstyrelsen. I och för sig är bifallet kanske inte så anmärkningsvärt. Möjligen kan man stilsamt fråga sig varför behovet inte uppmärksammas och avhjälpas under den tid socialdemokraterna kunde ha gjort det utan motionsyrkande.

Skyddsrum bör i första hand ge skydd mot brand, ras, sprängverkan och splitter samt ha anordning för luftrening. Ett skyddsrum som fyller dessa krav ger också visst skydd mot radioaktivt nedfall och den långvariga stötvågen av kärnvapen.

Urvalet av skyddsrumsorter bör kontinuerligt ses över bl. a. med hänsyn till den förändring som samhälle, operativ planläggning och vapentechnik kan undergå.

Skyddsrummens möjlighet att tillfredsställande fylla sin funktion är beroende dels av deras kvalitet och läge, dels av att alarmeringen fungerar med säkerhet och uthållighet. För att tillgodose detta har civilförsvarsstyrelsen vidtagit vissa åtgärder.

Uthålligheten i alarmeringssystemet är naturligt nog av stor betydelse för hela totalförsvaret. Och uthålligheten är i sin tur beroende av att utslagna delar i alarmeringssystemet kan ersättas. F. n. finns inte tillräckligt underlag för att avgöra hur stor omfattning reservdelslagren skall ha, inte heller hur fördelningen mellan det civila och det militära försvarets utgiftsramar skall ske. Därför förutsätter utskottet att regeringen återkommer till riksdagen i den här frågan.

Tillverkningen av skyddsmasker fortsätter som tidigare med 300 000

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

per år. Civilförsvarsstyrelsen räknar med att tillverkningen av s. k. babyskydd och skyddshuva för äldre personer och barn under fem år skall kunna komma i gång under programplaneprioriteten. Det är bra, eftersom avsaknad av dessa skydd har varit en brist.

Slutligen, herr talman, vill jag peka på att det i civilförsvarets organisation f. n. ingår en bevakningskår som skall fullgöra ordnings- och bevakningstjänst när civilförvarsberedskap råder. Förvarsutredningen förordar att bevakningskårens uppgifter förs över till polisväsendet. Och förvarsministern anmäler att det inom regeringskansliet pågår arbete för att klarlägga möjligheterna att från civilförsvaret ta bort sådana uppgifter som kräver beväpnad personal. Vi kan alltså förvänta oss att en länge önskad förändring på denna punkt skall komma till stånd.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! Det planeringssystem vi har för det svenska försvaret medför att vi får en så här lång försvarsdebatt vart femte år. Det beslut vi eventuellt i kväll eller senast i morgon bittida kommer att fatta innebär fastställande av försvarskostnaderna för den kommande femårsperioden. Jag hade tänkt hålla ett längre anförande, men jag har funnit att jag inte skulle berika debatten med några nya synpunkter. Med hänsyn till den tidsnöd som kammarens förhandlingar råkat i skall jag inte hålla något sådant anförande utan ber kort och gott att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna vid betänkandet.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Tyvärr kan jag inte vara lika flott som herr Gustavsson i Ängelholm. – Jag avser att ägna mitt anförande åt personalfrågor inom försvaret. Hittills i debatten har det mest talats om personalminskningar. Jag vill något beröra den brist på personal som råder inom vissa områden av försvarsmakten.

För att en effektiv och meningsfylld utbildning inom arméns fredsorganisation skall kunna garanteras krävs att den kvantitativa och kvalitativa tillgången på befäl i utbildningsverksamheten tillgodoses.

Dagens utbildningsorganisation lider av besvärande befälsvakanser. Vid en undersökning som gjordes inom arméstaben 1976 visade det sig att antalet utbildade befäl vid pluton under grundutbildning i genomsnitt för armén var 2,4.

Om befälsbehov vid repetitionsutbildning, kortare kommenderingar m. m. tas med i beräkningen sjunker här angiven siffra ytterligare. Befälsbehovet vid en genomsnittspluton med 30–40 värnpliktiga uppgår enligt utbildningsstudier till minst fyra befäl med minimikompetens att självständigt tillämpa modern utbildningsmetodik vid utbildningen av del av plutonen. Sammantaget är det i dag en brist på mer än 1 500 befäl i arméns utbildningsorganisation. Denna brist motsvarar 23 % av

det totala behovet.

Försvarsutredningen har uppmärksammat problemet och framför i sitt betänkande bl. a.: "Utredningen finner att såväl grund- som repetitions-utbildningen behöver effektiveras och förordar därför att sådana åtgärder vidtas att såväl tillgång på som kvalitet hos yrkesutbildat befäl säkerställs. Därvid bör fortlöpande alla möjligheter att omfördela personal från stabs- och förvaltningstjänst till utbildningsarbetet utnyttjas."

Vidare bör enligt utredningen ambitionerna i vissa delar av stabsarbetet kunna sänkas bl. a. genom att omfattningen av och antalet uppgifter som ställs av överordnade myndigheter och organ minskas. Utredningen ansåg att dessa frågor fortlöpande bör uppmärksammas.

Beträffande möjligheterna att omfördela personal från stabs- och förvaltningstjänst bör beaktas att 80 % av personalen i ledningsorganisationen i dag är över 40 år. Överbefälhavarens personalutredning anger att viss del av befälsbehovet för utbildning av värnpliktiga bedöms kunna täckas av befäl som är äldre än 42–45 år. Vad gäller den egentliga förbandsutbildningen under fältmässiga förhållanden kan den endast lösas av befäl placerade vid utbildningsenheterna och befäl som är yngre än 42–45 år. Det är därför nödvändigt att tillgodose behovet av befäl i åldersskiktet 23–45 år såväl för utbildning i fredsorganisationen som för ledning av förband i krigsorganisationen.

Den nya organisationen – OLLI – för ledning på lägre regional och lokal nivå innehåller i dag befäl med i huvudsak lämplig åldersfördelning. Antalet äldre än 45 år kommer dock att öka inom en tioårsperiod, vilket ytterligare minskar möjligheterna att överföra åldersmässigt lämplig personal från stabs- och förvaltningstjänst till trupptjänst. Vidare kommer bl. a. medbestämmande- och medinflytandefrågor att ta ledningsorganisationen i anspråk i ökad utsträckning.

Möjligheterna att i avgörande grad förbättra tillgången på befäl i utbildningsorganisationen med de metoder som försvarsutredningen föreslår får av dessa skäl anses begränsade.

Det mest verksamma medlet att öka tillgången på utbildningsbefäl är att öka rekryteringen. För att tillgodose behovet av officerare med kompetens att leda bataljon i krig krävs en genomsnittlig rekrytering av 145 regementsofficerare per år. Rekryteringen har under de senaste åren visat en klart sjunkande tendens. Således var antalet utexaminerade regementsofficerare 166 stycken 1975, medan de 1978 beräknas vara ca 105, en minskning med 37 %.

Det genomsnittliga rekryteringsbehovet av plutonsofficerare per år är 375, varav 80–90 senare bör genomgå utbildning till kompaniofficerare. Utbildningsåret 1976/77 fanns inom armén ca 400 lämpliga sökande till anställning och utbildning vid befälsskola 2. Statsmakterna angav i regleringsbrev för motsvarande budgetår att intaget för utbildning till plutonsofficer fick vara 330 elever. Det stora antalet sökande berodde i stor utsträckning på de kraftfulla åtgärder för ökad rekrytering som vidtagits

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

på alla nivåer inom organisationen. Dessa åtgärder och de ansträngningar som gjorts av lokala myndigheter för att på kort tid kunna erhålla förbättrade utbildningsbetingelser genom en utökning av antalet befäl måste av många uppfattas som i stort meningslösa på grund av regleringsbrevets begränsning av antalet elever.

Departementschefen har också uppmärksammat problemet i den föreliggande propositionen. Föredraganden "räknar med en sådan rekrytering att tillgången till personal i för utbildningsarbetet gynnsamma åldrar förbättras". Detta antagande har hittills inte bevisats genom av statsmakterna vidtagna åtgärder. Beslut om rekryteringsbefrämjande åtgärder är en förutsättning för att kvantitativa och kvalitativa krav på befäl i krigs- och fredsorganisationen skall kunna tillgodoses.

Åtgärder inom ramen för nu gällande bestämmelser med syfte att förbättra befälsläget inom utbildningen i åldersläget 23-45 år torde bl. a. kunna vara följande.

1. Ett utnyttjande av värnpliktiga som instruktörer och biträdande lärare efter avslutad grundutbildning och kompletterande utbildning.

Jag har för ett par år sedan motionerat i denna fråga, dock utan större framgång. Men jag dristar mig att ånyo aktualisera frågan.

2. Korttidsanställning av befäl bl. a. genom ett utökat utnyttjande av värnpliktiga befäl, reservofficerare och reservstatsinstitutionen.

Jag övergår nu till rekryteringen av reservofficerare och värnpliktiga officerare. Denna har under senare år varit otillfredsställande. Nuvarande underlag kan tyda på att den nedåtgående trenden i rekryteringen har hejdats. Detta torde i så fall kunna tillskrivas beslutade premiehöjningar och möjligheter till s. k. rak utbildning.

Men alltjämt är vakanserna vad gäller reservofficerare och värnpliktiga officerare mycket stora och utgör en allvarlig brist i krigsorganisationen. Bristen på rätt utbildade plutonchefer i arméns krigsorganisation uppgår till ca 20 % och på reservofficerare till ca 35 %.

Åtgärder som skulle kunna förbättra rekryteringen är bl. a.

1. att utbildningspremierna för dessa kategorier höjs minst så att de följer penningvärdesförsämringen,

2. att de ekonomiska villkoren för reservofficerare vid tjänstgöring förbättras,

3. att kvalificerad militär utbildning och tjänstgöring ges ett rättvisande meritvärde.

Departementschefen uppmärksammar också bristen på dessa befälskategorier i propositionen:

"Jag vill också framhålla den stora betydelsen reservbefäl och värnpliktigt kompanibefäl har i krigsorganisationen. Tillgången på sådan personal är f. n. främst inom armén otillräcklig. Jag anser det nödvändigt att rekryteringen härvidlag förbättras."

Jag förutsätter att detta positiva uttalande kommer att följas av konkreta åtgärder i enlighet med vad jag tidigare angett i mitt anförande.

Jag vill därefter säga några få ord om den befälsordning som nu håller på att ta form inom försvarsdepartementet. Enligt uttalande i propositionen 74 kommer förslag om en ny befälsordning att föreläggas riksdagen kommande höst.

Ett primärt krav som måste ställas på en ny befälsordning är att denna måste innehålla en tillräckligt stor rekryteringskraft – därmed inte sagt att en ny befälsordning löser alla rekryteringsproblem, men rätt utformad kan den i hög grad främja rekryteringen till försvaret av befäl av alla kategorier.

I sitt betänkande 1971:18 angav försvarsutskottet att en ny befälsordning borde vara mer flexibel och ge större möjligheter för den enskilde att av egen kraft och förmåga nå högre positioner.

En ny befälsordning måste, som tidigare sagts, ha rekryteringskraft både kvantitativt och kvalitativt. För att nå detta mål måste följande gälla.

1. Alla aspiranter måste ges goda möjligheter att nå kvalificerade slutbefattningar inom försvaret.

2. Befälsordningen måste vara konkurrenskraftig i förhållande till övriga områden inom samhället, även beträffande de verkliga förmågorna. För att nå detta måste lämpliga, dugliga och intresserade befattningshavare relativt snabbt kunna nå ledande och ansvarsfyllda poster inom försvaret.

3. Befälsordningen måste inbegripa reservofficerarnas utbildning, ställning och arbetsuppgifter inom försvaret.

Det är viktigt att dessa principer beaktas vid arbetet på en ny befälsordning, och detta underströks kraftigt i den motion som låg till grund för riksdagens beslut om en ny befälsordning 1971.

Herr talman! Låt mig slutligen något beröra de förbättrade värnpliktsförmåner som propositionen innebär. Det är betydande förbättringar för de värnpliktiga och deras familjer som dagens beslut medför.

Dagersättningen höjs från 10 till 12 kr. Förplägnadsersättningen höjs för en merkostnad av 2,6 milj. kr. sammanlagt. Familjepenningen höjs från 21 till 27 kr. för hustru och från 9 till 12 kr. för barn. Maximibeloppet för näringsbidrag höjs från 50 till 100 kr. per dag. Familjebidragslagen ändras så att bidraget med vissa villkor även kan utgå som avlöning till hustru som arbetar inom företaget.

Inom försvarsdepartementet finns en arbetsgrupp som arbetar med förbättringar inom resesystemet för värnpliktiga. Man finner det inom departementet angeläget att förbättra resemöjligheterna genom fri sovvagn, främst för de värnpliktiga som har långa och tidsödande resor. SJ kan i dag inte garantera sovvagnar i den utsträckning som en sådan reform kräver. Överläggningar och förhandlingar mellan SJ och departementet pågår.

Jag har funnit det angeläget att i anslutning till dagens debatt redovisa några av de förbättringar som dagens beslut innebär på det värnplikts-sociala området.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Jag vill sluta med att yrka bifall till hemställan i det föreliggande betänkandet på alla punkter.

I detta anförande instämde herr Torwald (c).

Fru THEORIN (s):

Herr talman! "Varje regering försvarar sitt deltagande i kapprustningen såsom nödvändigt för att trygga sin nationella säkerhet. Men detta är för alla länder en illusion. Det som gör kapprustningen till en världsomfattande dårskap är just detta, att alla länder nu gemensamt köper allt större otrygghet till allt högre kostnader."

Så säger Alva Myrdal i sin bok *Spelet om nedrustningen*.

Inte bara 50 utan 100 gånger om kan vi förgöra varandra med de kärnvapen som finns baserade över hela världen. 1 300 *miljarder* kronor lägger mänskligheten ner varje år på kostnader för rustningar. 40 % – nästan hälften – av världens vetenskapsmän och forskare använder sin enorma kunskap till att tänka ut och konstruera nya djävulska vapensystem. Rustningarna i sig och den tekniska utvecklingen under den fortsatta kapprustningen ökar påtagligt riskerna för att krig skall kunna bryta ut genom olyckshändelse eller av misstag. En kärnstridsladdning skickad via en robot tar ca tio minuter från det ena halvklotet till det andra. Så snabbt kan helvetet bryta ut.

Sverige utgör på intet sätt något undantag från den internationella bilden – än mindre sedan vi fått en borgerlig regering. Tvärtom befinner vi oss i topp bland rustande nationer. I försvarskostnader ligger vi fyra, per innevånare räknat, endast passerad av de två stormakterna och Israel. För det militära försvaret kräver nu en borgerlig regering ca 3 000 kr. per år av varje förvärvsarbetande. Till det militära försvaret vill de borgerliga nu öka anslaget med 2,5 miljarder – i ett kärtvt ekonomiskt läge, där låginkomsttagare och löntagare avkrävs att för samhällsekonomin skall avstå från berättigade lönekrav och acceptera reallönesänkningar.

De föreslagna 52 miljarderna för de kommande fem åren i 1976 års priser blir för skattebetalarna minimum en summa om 73 miljarder. Av den första bild som jag här visar på TV-skärmen framgår den förändring som förslaget i budgeten innebär med den 13,1-procentiga priskompensation som årets summa då skulle komma upp till – 11,925 miljarder kronor. Därtill kommer, om man sedan gör samma försiktiga beräkning på bara 10 % inflation för de kommande fyra åren, en slutsumma på 72 854 263 000 kr. Däri finns inte inberäknat det önskade flygplanet B3LA, som beräknas till minst 3 miljarder under femårsperioden, och inte heller den önskade tyngre robotutvecklingen. Slutsumman för svenska skattebetalare blir inte 52 miljarder, om vi också säger nej till B3LA, utan minimum 73 miljarder.

I två och ett halvt år har jag deltagit i försvarsutredningens arbete. I reservationer till försvarsutredningens första och andra betänkande och i motionen 1521 har jag vänt mig mot denna upprustning av krigs-

makten och fortsatta utveckling av komplicerade vapensystem, mot avsaknaden av avvägning inom säkerhetspolitiken och inom totalförsvaret, mot utredningens alltför ensidiga studieunderlag, hotbilder och scenarier och mot den bristande logiken i utredningens slutsatser om det utrikes-, säkerhets- och militärpolitiska läget i Europa å ena sidan och förslag till riktlinjer för säkerhetspolitiken och totalförsvaret å den andra sidan samt mot att försvarsmakten i huvudsak ges uppgiften att möta ett stormaktsanfall med konventionella vapen i skuggan av ett konventionellt stormaktskrig i Europa. Regeringens förslag har samma logiska brister som utredningen.

Politikernas uppgift måste efter att ha definierat de säkerhetspolitiska målen och ställt frågan – vad skall vi försvara och vilka hot finns mot de värden vi vill försvara? – vara att logiskt söka visa hur vi bäst skall försvara dessa värden. Avgörande blir då analysen av hur världen kommer att se ut inom överskådlig framtid. Politikernas uppgift måste också vara att kritiskt granska experters och myndigheters krav men framför allt den hotbild och de doktriner som de militära myndigheterna grundar sina krav på. Politikernas uppgift måste också vara att utesluta mindre tänkbara hot ur planeringen och osannolika uppgifter för ett svenskt militärt försvar.

Hur ser då världen ut och vilka mål har svensk säkerhetspolitik?

Försvarsutredningen har definierat den svenska säkerhetspolitikens innehåll så, att den skall bidra till en fredlig utveckling i världen genom att bl. a. söka undanröja konfliktorsaker och bidra till utjämning av motsättningar och till större förståelse mellan folken.

Utredningen har också enhälligt slagit fast att det föreligger ett samband mellan önskemålen om nedrustning och strävandena att skapa en ny ekonomisk världsordning och anför att "de oerhörda satsningarna på upprustning fordrar stora resurser. Om kapprustningen kan stoppas och nedrustning inledas skulle de resurser som därvid frigörs kunna utnyttjas för framsteg på vägen mot större ekonomisk och social rättvisa."

Enligt utredningens mening var en viktig åtgärd för att främja freden i världen därför att åstadkomma minskningar i de militära utgifterna. "Internationell säkerhet borde kunna upprätthållas på väsentligt lägre militära utgiftsnivåer, inte minst inom båda stormaktsblocken. I första hand bör därför de permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet liksom andra stater med jämförbara utgifter för militära ändamål" – och dit hör Sverige – "gå före och genomföra minskningar." Så uttryckte sig utredningen enhälligt.

Likaså i full enighet erinrar försvarsutredningen om att Sverige har utlovat stöd för en ny ekonomisk världsordning. "En sådan kräver politiska åtaganden från de rika ländernas sida. Till dessa åtaganden hör bl. a. ett fortsatt offentligt bistånd, ett integrerat råvaruprogram i syfte att stabilisera råvarumarknaden och förbättra u-ländernas exportinkomster samt en handels- och investeringspolitik som stärker u-ländernas självständighet på det ekonomiska området."

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Tyvärr har denna de vackra ordens deklaration inte fått genomslag i de avvägningar och den inriktning av totalförsvaret som föreslås. I den praktiska tillämpningen har man i stället begränsat de säkerhetspolitiska mål man själv formulerat.

Enligt vår mening i motionen 1521 bör den säkerhetspolitiska analysen med tonvikt på orsakerna till konflikter, kriser och krig läggas till grund för satsningen på olika säkerhetspolitiska instrument och leda till en begynnande omfördelning av resurserna från totalförsvarets passiva insatser att värna nationella särintressen till övriga säkerhetspolitiska instruments aktiva förebyggande åtgärder. Det yttersta målet för säkerhetspolitiken är att ersätta spänning, konflikter och orättvisor med politisk avspänning, militär nedrustning och internationellt samarbete. På samma sätt måste ett avvägningsresonemang föras inom totalförsvaret och i nästa steg inom det militära försvaret.

Politikernas uppgift måste vara att kritiskt granska de underlag och de hotkonstruktioner varpå hela det militära försvaret är uppbyggt. Försvarsutredningen har varit hänvisad enbart till studie- och planeringsunderlag, framtaget av berörda myndigheter och präglad av konventionell militär studiemetodik. Utredningen har därtill haft små möjligheter att få en självständig uppfattning om de värderingar och ingångsvärden som är stommen för den spelverksamhet som väsentligen styr det underlag utredningen haft till sitt förfogande.

I verkligheten betyder den svårgripbara studiemetodik som tillämpas på försvarsområdet att de myndigheter som beslutet berör har ett inflytande över planerings- och beslutsunderlag som inte har någon motsvarighet inom andra samhällssektorer. En konsekvens av detta är att enbart konventionella och etablerade synsätt kommer fram i ett arbete av denna karaktär. Andra men mindre etablerade synsätt, som ifrågasätter den konventionella bilden, har inte tagits fram och försvinner i en försvarsutredning, dominerad av försvaret. Därtill kommer att tänkbara hot och angreppsfall i onödan är hemliga.

Denna erfarenhet leder till att vi i motionen 1522 kräver att större delen av underlaget avhemligas i avsikt att få en öppnare och mer initierad försvarsdebatt och att den kommande utredningen om säkerhetspolitiken sänds på remiss till myndigheter och organisationer.

Utskottet har avvisat våra krav. Fröken Öhrsvik kommer senare att tala om motionen 1522, men det finns anledning att här bemöta utskottets något underliga formuleringar. På s. 32 står det: "Beskrivningarna av tänkbara hot, kriser och angrepp innehåller uppgifter som kan missförstås eller vantolkas av andra nationer och måste därför i stor utsträckning vara hemliga av utrikespolitiska skäl." Här sätter utskottet upp skygglappar för sig.

I verkligheten är dessa uppgifter inte hemliga för en presumtiv fiende. De används i undervisning på militära utbildningsanstalter och diskuteras man och man emellan. När ÖB talar om spårvidden på de finska järnvägarna som skulle underlätta för en stormakt att invadera Sverige i

norr avslöjas ett tänkbart angrepp mot Sverige, men det är knappast en uppgift som en tänkt fiende inte redan har kunskap om. En öppen redovisning såväl åt öst som åt väst av tänkbara angreppsfall rubbar på intet sätt vår utrikespolitiska situation. Stormakterna har säkerligen god kunskap om vilka tänkbara angrepp vi planerar att försvara oss mot. Det är knappast av hänsyn till stormakterna grunderna för hela försvarsplaneringen hålls hemliga. Nej, det är snarare den svenska allmänheten som hålls utanför.

Jag skulle gärna vilja fråga utskottets talesmän: Om ej tänkbara hot, kriser och angrepp öppet redovisas, hur skall då allmänheten över huvud taget kunna ifrågasätta trovärdigheten i dem? Sekretessstämpeln används i tid och otid och kunde med få undantag helt slopas. En öppen redovisning förutsätts f. ö. i Helsingforsdokumentet som ett viktigt steg för att minska misstänksamheten mellan nationerna.

När det gäller remisskravet såväl beträffande nuvarande förslag – kravet är ett förstahandsyrkande i motionen 1521 vilket jag yrkar bifall till – som för kommande utredningar finner vi motionärer det oacceptabelt ur demokratisk synvinkel att så utomordentligt stora och viktiga politiska frågor som den framtida säkerhetspolitiken och totalförsvarets utformning inte på samma sätt som alla andra stora frågor genomgår en remissomgång. Det är inte till fyllest att en liten krets – försvarsutskott och utrikesutskott – får följa de olika etapperna i försvarsplaneringen. Det räcker inte heller med att en parlamentarisk utredning kommer in något tidigare i planeringsprocessen, alldenstund hela grundmaterialet varpå förslaget är fogat fortfarande i huvudsak skall vara hemligt och därmed inte kan ifrågasättas.

Redan när försvarsutredningens förslag presenterades i februari 1977 var f. ö. arbetet i gång med att ta fram underlag för nästkommande försvarsutredning; utan att politikerna har utformat en målsättning för det studiearbetet! Erfarenheterna från försvarsutredningens arbete, där försök att ta fram alternativt studieunderlag omöjliggjordes, leder till att en säkerhetspolitisk utredning dels måste vara frikopplad från *ett* styrande departement – i det här fallet försvarsdepartementet – dels i det förberedande arbetet måste få in andra och icke konventionella synsätt. "Om försöken att få till stånd en mera rättvis fördelning av de ekonomiska resurserna i världen misslyckas, finns allvarlig risk för en förändring av u-ländernas politik och – framför allt på längre sikt – hot av nya slag mot industriländernas villkor", säger försvarsutredningen enigt.

Innebörden i och konsekvenserna av utredningens egen diskussion om denna nord-sydkonflikt, dvs. mellan rika och fattiga länder, som alternativ till koncentrationen på en konventionell militärt präglad öst-västlig konflikt är ett exempel på nödvändig inriktning av planeringsarbetet för framtiden.

Propositionen – liksom tidigare utredningens förslag – är i princip bara en avspeglning av de sektorsvis framtagna planernas resurskrav. Försvarsutredningen har därmed i verkligheten fungerat som en *budgetberedning*

utan verklig möjlighet att ifrågasätta eller omprioritera. Detta är skälen till krav för framtiden på en säkerhetspolitisk utredning, remissförfarande och avhemligande av större delen av underlaget.

Vilka hot riktas då mot Sverige?

Försvarsutredningen har enigt bedömt det som osannolikt med ett isolerat stormaktsangrepp på Sverige. Såväl utredningen som försvarsministern anser att Sverige *inte* innehåller områden av primärt strategiskt intresse för stormaktsblocken. "Kontrollen av sådana områden i vår närhet förutsätter inte nödvändigtvis kontroll av svenskt område", sägs det i propositionen. Supermakterna kommer även i framtiden att sträva efter att förhindra en militär konfrontation i Europa, säger utredningen. "Riskerna för krig mellan öst och väst i Europa bedöms därför komma att bli förhållandevis *små*."

Detta uttalar en enig utredning.

Vår uppgift som politiker måste vara att utesluta orealistiska hot – vi har varken förmåga eller anledning att planera för *alla* tänkbara situationer. Sålunda är utredningen enig om att ett försvar mot kärnvapenkrig inte är möjligt. Supermakternas krigspotential med kärnvapen och andra terrorvapen gör i realiteten alla andra länder försvarslösa mot dem.

Mot vilket hot och för vilken krigssituation planeras då det svenska försvaret? Jo, försvaret är uppbyggt för ett konventionellt krig i Europa utan kärnvapen. Av någon anledning skulle Sverige i ett senare skede av kriget komma att dras in i konflikten mellan supermakterna. Jag skall senare granska just antagandet om ett storinvasionsangrepp, som är själva grunden för det svenska försvaret. Men först några ord om det trovärdiga i att ett krig i Europa mellan stormakterna kommer att begränsas till ett konventionellt krig.

Det är förunderligt – ja, rent av självbedrägeri – att man blundar för det faktum att ett krig i Europa oundgängligen och snabbt leder till ett kärnvapenkrig. Säkerhetspolitisk expertis såväl i Sverige – bl. a. utredningens egen expert – som runt om i världen är ense om att kärnvapen kommer att sättas in så snart vitala intressen sätts på spel.

Alltsedan början av 1950-talet har USA överfört taktiska kärnvapen till Västeuropa, där nu ca 10 000 sådana vapen är placerade. Ett förstahandsmål för Sovjet i en konflikt mellan supermakterna måste bedömas vara att försöka slå ut de stationära kärnvapnen. En avgörande militär seger i Europa är inte ett tänkbart mål för någon av stormakterna. Skulle Sovjetunionen mot förmodan i ett första skede inte söka slå ut de stationära kärnvapnen riktade mot dem, så vet båda stormakterna att en militär seger eller övervikt med konventionella vapen för den ena parten tvingar motståndaren att använda kärnvapen.

Utskottets uttalande på s. 12 att det är en uttalad förutsättning för vår försvarsplanering att krig i Europa mellan stormaktsblocken inte behöver utveckla sig till kärnvapenkrig visar bara att man därmed stoppar huvudet i busken och inte vill se verkligheten som den är. Vi kommer

aldrig mer att få uppleva ett konventionellt krig av andra världskrigets modell i Europa. Låt oss inse det och planera därefter!

Vad man ägnat sig åt är att planera, utveckla och organisera ett totalförsvar som man inte vågat eller förmått ge några sakligt hållbara, logiskt sammanhängande uppgifter.

Så över till myten om den stora invasionen.

I motionen 1521 har vi krävt att storinvasionen som planeringsmodell skall utgå. Utskottet har över huvud inte behandlat detta krav. Det är kanske förståeligt ur utskottets synvinkel, för därmed skulle hela grunden för det svenska försvarets uppbyggnad rasa. "Försvar mot invasion är försvarsmaktens viktigaste uppgift", säger utskottet.

Hur ser då det angreppet ut, och hur realistiskt är ett sådant angrepp på Sverige? Vilka är förutsättningarna för en sådan storinvasion genom luften, över landgränsen eller över havet – en invasion som skall ske i skuggan av och i ett senare skede av det konventionella storkriget på kontinenten? Hur troligt är det att en stormakt i dag med avancerade vapensystem till sitt förfogande skulle använda sig av den för honom mest kostsamma metoden att vinna sina syften? Varför skulle en fiende välja att angripa oss på de för oss mest gynnsamma villkoren? Hur sannolikt är det att han utan inblandning från sin huvudfiende skall få genomföra sin ambition att nå Atlantkusten eller, vice versa, bevaka Östersjöutloppen? Vilka resurser har han att genomföra en sådan aktion när huvuddelen av hans trupper är låsta av konflikten i Europa resp. en del trupper låsta på annat håll?

Det räcker nästan med att ställa sig dessa frågor.

Genom en enkel matematisk analys av såväl svenskt som internationellt offentligt material och med tillämpning av vedertagna militära beräkningsmetoder i form av behov av överlägsenhet för en militär framgång, visar sig ett sådant invasionsangrepp vara helt osannolikt. Analyser – bl. a. i form av krigsspel som utredningen tagit del av – visar att en storinvasion kräver lång förberedelse, stora truppinsatser, delvis av specialister, stort underhåll och specialtonnage av en så stor omfattning och under så lång tid att sådana stormaktsinsatser ter sig helt osannolika. Här hade det varit en fördel om jag hade kunnat redovisa det hemliga materialet. Storinvasionen som planeringsmodell för försvaret bör utgå.

Detta leder till konsekvenser i utformningen av det militära försvaret, i första hand för fjärrstridsförband och övervattensstridsförband. Vår slutsats i motionen 1521 är att Sverige skulle kunna göra betydande nedskärningar utan att försvarets fredsbevarande effekt och vår trovärdighet skulle ifrågasättas. Men det är knappast möjligt för enskilda ledamöter att beräkna kostnaderna för denna förändrade försvarsstruktur. Vi har därför i motionen 1521 valt att förorda en prolongering av gällande försvarsbeslut för 1977/78, dvs. ingen som helst ökning av kostnaderna. Vi har redan i dag en betydande militär överrustning och därtill är den felplanerad. Den borgerliga regeringen vill ytterligare öka anslaget till denna med 2,5 miljarder. Detta är ingenting annat än en borgerlig kraftig

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

upprustning, samtidigt som samma regering för några månader sedan lade fram förslag i FN:s generalförsamling om brådskande nödvändighet av att säkerhetsrådets permanenta medlemmar liksom andra stater med jämförbara utgifter minskar sina militärbudgetar. Till dessa stater hör otvivelaktigt Sverige. Sverige har i dag i förhållande till sin storlek, sin säkerhetspolitiska situation och sina totala resurser ett *mycket starkt* militärt försvar och *mycket höga* försvarsutgifter – de högsta i Västeuropa och fjärde i världen per innevånare! För detta finns inga bärande motiv!

Så några ord om flygplan och robotar. Vi har i motionen 1521 avvisat fortsatt utveckling av Viggen i en tredje version som låser stora kostnader för framtiden och för vilken inte sakligt underlag finns. Vidare har vi avvisat ytterligare flygplansäventyr via B3LA. De krystade förklaringar som de borgerliga anför – att kostnadsberäkningarna bör bli så tillförlitliga som möjligt – är ingenting annat än undanflykter. Min fråga till utskottets talesmän är: Är inte överbefälhavarens beräkningar om kostnaderna för B3LA till försvarsutredningen tillförlitliga – uppgifter som i sista hand faller tillbaka på SAAB:s egna beräkningar? Vad skall vi då tro på? SAAB:s nya beräkningar till den borgerliga regeringen?

Utredningen har haft tillgång till ett omfattande beslutsunderlag med stor bredd beträffande framtida flygplansanskaffning.

De olika anskaffningsformerna har ingående granskats i en särskild utredning för försvarsutredningen ur såväl försvarsekonomiska och samhällsekonomiska som säkerhetspolitiska utgångspunkter. Det finns inga samhällsekonomiska skäl för en inhemsk militär flygindustri, snarare tvärtom: den blir en belastning. De kortsiktiga omställningsproblemen är hanterbara. Säkerhetspolitiskt är det inte alls självklart att köp eller licenstillverkning skapar ett beroende som är allvarigare än i dag, med ett utlandsberoende för Viggen om ca 40 % som avser så centrala delar som motor, merparten av elektroniken och vapenutrustningen. Vi avvisar också i vår motion den ytterligare industriella påtryckningsmekanism som avancerad tyngre robotutveckling innebär. För att garantera trygghet åt de anställda inom försvarsindustrin har i socialdemokratiska motioner under flera år ställts krav på planering för alternativ produktion, som riksdagen i februari 1976 ställde sig bakom.

Ernst Wigforss trodde för sin del inte på att ett litet folk, omgivet av militära giganter, på något väsentligt sätt kunde ändra sitt läge genom rustningar upp till gränsen av sin förmåga. "Det är i första hand en psykologisk fråga. Försvaret skall ge en känsla av trygghet. Man vill inte vara försvarslös. Argumentet om ett militärt vacuum är det enda som för många betyder något. Det är språnget från detta minimum upp till det som en gång kallades ett betryggande försvar som är det irrationella och där man tycks kunna hamna var som helst inom mycket breda marginaler om man bara har tillräckligt många med sig som tycker detsamma. Hade vi av omständigheternas makt kommit att ha en försvarsbudget dubbelt så hög som den nuvarande, hade oron för varje minskning varit densamma som nu. Och om den varit hälften av vad den nu är skulle

reaktionerna antagligen inte varit annorlunda. Det är svårt att tro att det har varit våra militära anstalter som spelat någon väsentlig roll för vår fred under halvtannat århundrade. Varken under första eller andra världskriget var vi särskilt väl rustade. Och det tycks inte vara någon utbredd uppfattning att vår fred de sista 20 åren vilat på våra aktningsvärda försvarsanstalter.”

Ernst Wigforss slutade med: ”Jag skulle önska att en opinion växer fram som ger försvaret de begränsade uppgifter som jag tror vara de enda som det i ett litet land kan fylla.” Bättre kan det inte sägas.

Men vad är vapen, vad förmår de, vem har sagt det?

Blott tecken på feghet är de: de bästa vapnen

är dessa som är laddade med projektiler

av ben. Se på dina händer!

Så inleder den spanske diktaren Miguel Hernández sin dikt, *Folket*, som skrevs mitt under brinnande inbördeskrig på trettioalet.

Det kan sägas med andra ord.

En värld i fred förutsätter politisk avspänning och militär nedrustning. En värld i fred förutsätter social och ekonomisk rättvisa. Att i en värld där två tredjedelar av befolkningen svälter lägga miljarder och åter miljarder på tekniska stridsmedel – resurser som kunde användas i det fredliga arbetet på att förbättra livsvillkoren för världens fattiga – kan inte accepteras. Vi har ett ansvar i Sverige och en större möjlighet än många andra länder att visa vägen! Avståndet mellan ord och krav på nedrustning i internationella sammanhang och handling här hemma är så stort att vår trovärdighet med rätta kan ifrågasättas.

Det är dags att låta de vackra orden i det internationella manifestet övergå i handling – här hemma!

Jag yrkar bifall till motionerna 1521 och 1522.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Theorin är en både ihärdig och tvärsäker debattör då det gäller försvarsfrågan. Hennes tankar har dock svårt att vinna gehör hos säkerhets- och totalförsvarskunnigt folk i Sverige liksom här i Sveriges riksdag.

Fru Maj Britt Theorins förslag när det gäller svensk säkerhetspolitik och svenskt totalförsvaret har inte fått något stöd i Sveriges riksdags försvarsutskott, inte heller från hennes egna partivänner.

Fru THEORIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det tillkommer naturligtvis herr Petersson i Gäddvik att bedöma min kapacitet i försvarsfrågan efter två och ett halvt års samarbete i försvarsutredningen. Jag vill inte lägga samma betyg på herr Petersson.

Jag förfäras inte av att ännu inte ha fått en stor majoritet av Sveriges riksdag bakom mig i tankarna om förändring av försvarets inriktning. Jag vågar dock hävda att stora delar av de grundtankar som finns re-

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

dovisade i de olika försvarspolitiska initiativ som jag agerat i återfinns såväl i det socialdemokratiska partiprogrammets internationella avsnitt som i den socialdemokratiska huvudmotionen till den försvarspolitiska inriktning vi nu skall ta ställning till.

Därtill finns det – och där har alltså herr Petersson fel – faktiskt ett bifall till ett av våra yrkanden i motionerna i socialdemokratiska reservationer. Där finns också många skrivningar om säkerhetspolitikens mål och inriktning som är fullt acceptabla.

Men det är klart att man kan säga som Galilei när han pressades: Och dock, hon rör på sig!

I den här frågan är man nästan benägen att säga: Nej, hon rör sig inte! Men trots allt, herr Petersson, efter några år i Sveriges riksdag har jag funnit att hon rör på sig, sakta och försiktigt. Jag tror att när vi möts i försvarsdebatt nästa gång, efter en ny försvarsutredning, skall vi också ha en annan inriktning på försvaret.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m) kort genmäle:

Ja, vi får ju se det då!

Herr HAGEL (–):

Herr talman! Jag vill här liksom i motionen 1976/77:1452 anknyta till statsministerns säkerhetspolitiska resonemang i propositionen 74, som berör inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling. Han framhåller att vårt lands neutralitetspolitik ökar våra möjligheter att i olika sammanhang verka för en fredligare värld.

Från arbetarpartiet kommunisternas sida delar vi uppfattningen att vårt land skulle kunna spela en positiv roll i arbetet för att förstärka fredens och avspänningens krafter i världen. Alltför inser betydelsen av aktivt fredsarbete. Helsingforskonferensen för säkerhet och samarbete i Europa var ett viktigt steg.

Nyligen genomfördes fredsbyggarnas världsförsamling i Warszawa. Över 2 000 deltagare hade samlats för att diskutera vår tids mest angelägna uppgift, nämligen åtgärder för att trygga freden. Konferensens slutappell konstaterade att avspänningstendenserna kan stärkas och kapprustningen stoppas. Men det kräver en stark opinionsrörelse i alla länder mot dem som profiterar på rustningar, mot dem som använder rustningarna för exploatering och förtryck samt mot dem som hotar med krig och som intervenerar militärt i en rad länder.

Mer än 400 miljoner människor har undertecknat den nya Stockholmsappellen, som är en appell mot kapprustningen och bl. a. konstaterar:

”De förenade fredskrafterna är starka nog att övervinna de hinder, som återstår på vägen till en ny värld, från vilken aggression, utsugning och förtryck, hunger och fattigdom är förvisade för all framtid. Det viktigaste hindret för att säkra avspänningsprocessen är kapprustningen.

Kapprustningen innebär att kärnvapen alltjämt hotar att ödelägga vår jord. Med avspänningen har detta hot börjat avta. Kapprustningen håller

hotet vid liv och bringar själva avspänningen i fara.

Kapprustningen lägger överallt tunga bördor på folkens massor, vilka drabbas av ständigt stigande levnadskostnader, inflation och ekonomisk kris. Den berövar folken en stor del av deras rikedom och tillgångar.

Avspänningen har öppnat nya möjligheter till seger i kampen för en ny ekonomisk världsordning, för folkens rätt till sitt eget lands rikedomar. Den är ett vapen i kampen mot den utplundring som sker genom monopol och multinationella företag.

Kapprustningen, vapenlagren i imperialismens händer eggas och sporrar aggressionens, militarismens, fascismens, kolonialismens och rasismens krafter. Avspänningen stärker i alla länder arbetet för oavhängighet, rättvisa och socialt framåtskridande.

Avspänningen skapar nya möjligheter att lösa dagens mest trängande internationella problem, att avveckla härdar för spänning och konflikter. Ett slut på kapprustningen skulle öppna vägarna till mänsklighetens mål, förbud mot alla kärnvapen och andra massförintelsevapen, allmän och total avrustning – en värld utan vapen.”

Detta är ett exempel på att insikten om behovet av fredsarbete växer.

Fidel Castro betonade i sin rapport inför Cubas kommunistiska partis första kongress 1975: ”Mänskligheten har aldrig behövt fredskampen så som nu, därför att vapnen inte haft så förödande kraft och riskerna för utrotning av mänskligheten aldrig varit så stora som nu.”

I en artikel i International Herald Tribune den 21 mars i år gavs följande uppgifter: USA har 8 500 vätebomber färdiga att sändas mot de 60 viktigaste militära målen och de 200 största städerna i Sovjetunionen. Sovjetunionen har 4 000 bomber för motsvarande mål i USA.

I samma artikel nämns att USA har mer än 1 000 interkontinentala robotar, varav 54 stycken av typ Titan 2. Varje sådan robot har en sprängstyrka på 9 megaton, vilket motsvarar 9 miljoner ton trotyl. En sådan robot kan sändas runt jorden och inom en halvtimme träffa sitt mål. En sådan robot har alltså 250 gånger större sprängstyrka än bägge de bomber tillsammans som utplånade Hiroshima och Nagasaki.

Den militära kapprustningen kräver allt större ekonomiska insatser. Vid EG:s rådslag i Haag hördes åtskilliga röster som visade på hur betydande kapprustningen är för EG-staterna. Inflationen stiger, arbetslösheten ökar, produktionen minskar inom vissa industrigrenar. Samtidigt läggs allt större summor på militär kapprustning.

Världens rustningskostnader uppgår i dag till 300 miljarder dollar per år. Någon har sagt att världen satsar 60 gånger så mycket på att lära en soldat att döda som man satsar på att lära ett barn skapande kunskap. 50 miljoner människor och över en tredjedel av världens vetenskapsmän är sysselsatta inom militärindustrin.

Hur använder då vi våra möjligheter, som vi enligt statsministern har på grund av vårt lands neutralitet, för att försöka att bryta den här utvecklingen? Svaret är tyvärr att vi efter vår förmåga deltar i världens kapprustning. Våra militärutgifter är räknat per invånare mycket höga.

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Vi placerar oss som trea i världen per huvud. 35 milj. kr. per dag är priset de svenska skattebetalarna får erlægga till krigsmakten.

Vi kommunister menar att vårt lands neutralitet och säkerhet bättre tryggas genom politiska initiativ i internationella församlingar än genom deltagande i fortsatt kapprustning. Vårt land ligger i nära anslutning till länder som är inlemmade i de två militärblocken, NATO och Warszawapakten. Vi bör utverka garantier från dessa båda att de såväl i nuet som i framtiden förpliktar sig att inte kränka Sveriges neutralitet och självständighet. Mot detta säger utskottet att Sverige för sin del "avvisat tanken på att skriva in neutraliteten i något internationellt avtal och därigenom råka i beroendeförhållande till militära allianser och stormakter".

Vi ser inget absolut samband mellan att genom internationella avtal reglera vår neutralitet och ett ökat beroendeförhållande till allianser eller stormakter. Vi delar den uppfattning som fru Myrdal har framfört i boken *Spelet om nedrustningen* och som har citerats av fru Theorin, nämligen att vår nuvarande politik innebär att vi köper en allt större otrygghet till allt högre kostnader.

Vi är medvetna om att det inte går att skaffa garantier som till 100 % blir pålitliga. Men nog måste politiska initiativ i den här riktningen för ett land som vårt vara mer pålitliga än den säkerhet som en fortsatt kapprustning innebär. Vårt geografiska läge och vårt lands storlek omöjliggör en rustning som skulle förhindra ett stormaktsangrepp. Följaktligen bedömer vi politiska initiativ som det bästa alternativet som därtill möjliggör en väsentligt mindre kostsam militärapparat.

Jag yrkar bifall till motionen 1452, där det hemställs att riksdagen skall ge regeringen i uppdrag att begära garantier från NATO och Warszawapakten.

I motionen yrkas också på initiativ till samnordiska överläggningar i syfte att proklamera Norden som en kärnvapenfri zon. En sådan plan har åter aktualiserats, nu av president Kekkonen. Förslaget har tidigare inrymts i den s. k. Undénplanen som framlades i FN:s generalförsamling redan 1961. Den bygger på principen att angränsande länder stödjer varandra genom överenskommelse om icke spridning av kärnvapen vad på dem ankommer samt på försäkringar från kärnvapenmakterna om att de icke skall använda kärnvapen mot dessa fria zoner.

Vi är klara över problem som förestår i ett sådant arbete. Våra grannländer som är inlemmade i NATO skapar naturligtvis svåra problem, dock inte så svåra att vi har råd att avstå från initiativ som kan bidra till att visa på alternativ till kärnvapenkapprustningen.

Under president Kekkonens nyligen avslutade resa i Sovjetunionen diskuterades förslaget om skapandet av en kärnvapenfri zon i Norden. Sovjetunionen bekräftade att man är redo att delta i en konstruktiv behandling av förslaget och att man tillsammans med andra kärnvapenmakter kan uppträda som garant för den kärnvapenfria zonens ställning

i Nordeuropa, om staterna i denna zon förklarar sig vara intresserade därav.

Arbetarpartiet kommunisterna anser att vårt land bör uttala ett sådant intresse. Jag yrkar därför bifall till motionen 1452 också i det avseendet.

Herr AULIN (m):

Herr talman! Så här dags, efter nio timmars debatt, är naturligtvis det mesta sagt i fråga om vilken försvarspolitik vi skall ha i fortsättningen här i landet. Men det känns angeläget att efter 35 år i totalförsvarets tjänst på olika nivåer och inom olika områden uttrycka tillfredsställelse över att när vi så småningom tar ställning till den första samlade totalförsvarspropositionen, så är det ett viktigt steg för att starkare än tidigare betona dels sammanhanget mellan de olika totalförsvarskomponenterna, dels nödvändigheten av att ingen av dessa komponenter eller länkar får vara så svag att hela kedjan brister.

Tyvärr fattas besluten inte i enighet. Socialdemokraterna har målt sig ur gemenskapen. Från det hållet kallar man förslagen i propositionen för upprustning. Man försöker konstruera motsättningar i fråga om säkerhetspolitikens inriktning. I formulering efter formulering föreslår man, i åtta reservationer, andra uttryckssätt. Man väger orden på guldväg, men man använder märkliga viktsatser, och det gör att man tror sig finna motsättningar, där i realiteten inga motsättningar finns.

Vad har man t. ex. sakligt att invända mot uppfattningen att ett militärt angrepp mot vårt land ställer de största omedelbara kraven på vårt totalförsvar och att försvar mot militärt angrepp därför utgör den viktigaste utgångspunkten för försvarsplaneringen? Jag ställer den frågan därför att Åke Gustavsson för ett tag sedan stötte i trumpeterna när det gällde formuleringarna kring vårt värnpliktsförsvar. Jag vill säga att jag skriver gärna under på de formuleringar som socialdemokraterna har fört fram vad gäller vårt värnpliktsförsvar. Det är i och för sig bra formuleringar. De som står i propositionen är också bra och i och för sig till fyllest. Men vad ville man i försvarsutskottet? Detta har det inte talats om tidigare här. Jo, man ville ta bort formuleringen om vilka angrepp som det är viktigast att möta och ersätta den med formuleringen om den allmänna värnplikten. En sådan kompromiss kunde de borgerliga representanterna inte vara med på.

Tidigt i vår gick Olof Palme ut och försökte skapa ett motsatsförhållande mellan insatser för säkerhetspolitiken å ena sidan och insatser för den sociala omvårdnaden å andra sidan. Jag tycker att det är ett fult taktiskt spel, och man är generad över att höra ledaren för riksdagens största parti ta till sådana argumenteringsmetoder – generad, men kanske inte förvånad.

Nyligen var Olof Palme i Afrika, och han talade där om rätten för de undertryckta folkgrupperna att också med användande av militära medel och andra insatser av våld söka åstadkomma förändringar i riktning mot ökad frihet. Detta sade han med all rätt.

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

I vårt land har vi den friheten, i vårt land har vi förmånen att med demokratiska metoder i frihet själva få besluta om vår samhällsutveckling. Det är för skyddet av den friheten, mot påtryckningar utifrån, som vi har vårt totalförsvaret. Det skall verka fredsbevarande, och det skall ha förmåga att stå emot olika typer av angrepp som riktas mot vårt land.

Vi borde kunna vara överens om det här, men nu går man i stället på en del håll inom socialdemokratien ut och försöker skapa motsättningar, inte bara om detaljfrågor utan också om huvuddragen i vår säkerhetspolitik. Det rimmar dåligt med de tidigare uttalandena, t. ex. i propositionen år 1972, om att det är av största vikt att omvärlden är förvissad om att det i Sverige råder bred enighet om säkerhetspolitikens grunder.

Jag menar att det i realiteten finns en sådan enighet, och tidigare under debatten här i dag tycker jag mig ha märkt att man har nått varandra på ett bättre sätt än i debatter som vi hört i andra sammanhang. Det finns alltså i själva verket inte de motsättningar som man talar om. Det är inte fråga om en upprustning. Talet därom är ett partitaktiskt spel, och landshövding Hans Hagnell har så rätt när han påtalar det ansvarslösa i socialdemokraternas tal om upprustning och tycker att det stämmer illa med den tidigare enigheten om säkerhetspolitiken.

En sak bör man emellertid skriva på socialdemokraternas kreditkonto i detta sammanhang, nämligen de bestämda avståndstaganden som också de socialdemokratiska ledamöterna i försvarsutskottet gör från de lösa funderingar som Maj Britt Theorin har om hur vår säkerhetspolitik bör utformas. Det är teorier och funderingar som i sin tur i sin konkreta utformning på sikt skulle innebära ännu lägre anslag till det militära försvaret än vad som föreslås av vänsterpartiet kommunisterna. Mer behövs knappast sägas. Men Maj Britt Theorin tillhör kanske den krets av kvinnor som nyligen har uttalat att ett antagande av regeringens försvarsproposition skulle innebära ett brott mot Helsingforsavtalet. Björn Körlof kommer senare att närmare kommentera Maj Britt Theorins motioner.

Men vad är då realiteten bakom socialdemokraternas tal om upprustning? Jo, realiteten är att propositionen innebär fortsatta personalminskningar med ca 2 500 personer. Vi har under en fyraårsperiod redan minskat försvarets personal med 2 700 personer. Förmodligen får vi fortsatta indragningar av fredsförband. Jag kan mycket väl hålla med förre försvarsministern Holmqvist i hans resonemang om att man bör undvika alltför genomgripande indragningar när det gäller fredsförbanden. Vi löper också risk att förlora viktig försvarsindustriell kapacitet. Vår operativa styrka i det militära försvaret fortsätter att gå ned under de närmaste åren, vilket bl. a. illustreras av att antalet brigadförband inom armén minskar. Detsamma gäller marinens ytattacksflottiljer, ubåtar, kustartillerienheter, och det gäller också flygvapnets jakt-, attack- och spaningsdivisioner. Visserligen moderniseras de kvarvarande enheterna successivt och ges bättre materiel, med det hindrar inte att vår försvarseffekt

går ned i förhållande till omvärldens, eftersom omvärlden ju också moderniserar sina enheter.

Herr Holmqvist gratulerade för några timmar sedan försvarsministern till att ha vunnit en seger med den här försvarspropositionen. Jag vet inte hur stor den segern i så fall är, för det förslag som läggs fram är egentligen bara en förlängning av 1972 års försvarsbeslut mot vilket vi var kritiska. I verkligheten är det alltså ett försvar med hänsyn till vår förmåga i dagens ekonomiska situation.

Herr talman! Beträffande de civila delarna av totalförsvaret förelåg stor enighet i utskottet. Det är positivt att man är enig om att civilförsvaret och det ekonomiska försvaret, liksom övrigt civilt totalförsvaret, får bättre resurser för att ge befolkningen skydd och försörjning i kris- och krigssituationer.

Det finns i och för sig önskemål om att på några punkter ytterligare förstärka befolkningsskyddets resurser. Främst gäller det uthålligheten vid förvarning mot luftanfall liksom en bättre tillgång till skyddsmasker för civilbefolkningen. Detta är två områden som bör ha hög prioritet om eller när ytterligare ekonomiska resurser kan avdelas eller omfördelas.

När det gäller den civila försvarsplaneringen har länsstyrelserna regionalt ett betydande ansvar, som med hänsyn till den ökade satsning som nu sker på detta område blir allt större. Utskottets skrivning om skyddsrumsbesiktning och länsstyrelsernas fortsatta ansvar för denna är därför positiv. Det ligger så stora värden nedlagda i skyddsrummbygget att ett eftergivande av kraven på underhållsbesiktning inte kan accepteras.

Det finns i propositionen ett förslag till omorganisation av länsstyrelsernas försvarsenheter. Förslaget grundar sig på en utredning av FRI som för sin utredning av den förra regeringen fått direktiv att några ytterligare befattningar inte skulle tillföras enheterna. Det innebär att nuvarande arbetsuppgifter och personalresurser inte balanserar varandra. Det kommer att krävas hårda rationaliserings- och prioriteringsinsatser för arbetet vid länsstyrelsernas försvarsenheter. Det vore i det läget av värde om i storstadslänen liksom hittills ledningsfunktionen kunde innefatta en biträdande försvarsdirektör. Nu föreslås att dessa tre tjänster i AB, O och M län skall dras in, och man hänvisar därvid bl. a. till att en personalorganisation uttalat sig till förmån för detta. Till saken hör att ingen av de ifrågavarande befattningshavarna tillhör denna personalorganisation.

Herr talman! Jag förutsätter att efter hand som den nya organisationen blir prövad det finns möjligheter att mot bakgrund av erhållna erfarenheter återkomma i denna fråga i samband med de årliga personaläskandena. Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 141

**Torsdagen den
26 maj 1977**

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Fru THEORIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Aulin talade om mina lösa funderingar kring säkerhetspolitiken. Jag vill därför rekommendera honom en läsning av försvarsutredningens första delbetänkande som utkom i januari 1976. Försvarsutredningen har där varit enig i sin bedömning. Det är från utredningens skrivning jag har citerat i kammardebatten i dag om den svenska säkerhetspolitikens inriktning för att bidra till en fredlig utveckling i världen genom att bl. a. försöka undanröja konfliktorsakerna, om utjämningen av motsättningar till större förståelse mellan folken m. m.

Det står mycket mer i det säkerhetspolitiska avsnittet i detta delbetänkande som vi har varit eniga om. Där lämnas t. ex. också en beskrivning av de tänkbara hoten mot Sveriges säkerhet. De övriga ledamöternas uppfattning skiljer sig från min endast på en punkt, och det är att jag anser att utredningens övriga ledamöter icke har dragit konsekvenserna av sin egen beskrivning av den säkerhetspolitiska utvecklingen i världen, de mål som vi har satt upp för den svenska säkerhetspolitiken och de hot som finns emot Sverige.

Det handlar alltså inte här om några lösa funderingar, herr Aulin, utan det är en enig utredning som har skrivit fram detta. Vi kan inom utredningen konstatera en sak, och det är att man i den moderata försvarspropositionen inte har samma beskrivning av säkerhetspolitiken, av vilka hot som finns riktade mot oss eller av vilka åtgärder för att åstadkomma en fredligare värld som bör vidtagas.

I övrigt vill jag säga att jag drar konsekvenserna av utredningens beskrivning och förordar därmed en annorlunda utformning av totalförsvaret. Om detta sedan leder till lägre försvarskostnader och ett bättre utnyttjande av resurserna för konkreta, aktiva fredsskapande lösningar, då har jag ingenting att invända emot det. Jag finner tvärtom att resurserna i så fall används vettigare än om de sätts in för destruktiva, negativa ändamål.

Herr AULIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har läst även första delen av totalförsvarsutredningens betänkande, och jag accepterar de resonemang som förs där och de citat som fru Theorin anför. Men jag accepterar inte fru Theorins slutsatser om hur vårt totalförsvar skall organiseras. Fru Theorin hävdar att vi löper överhängande risk att drabbas av kärnvapenkrig – ett sådant kärnvapenkrig klarar vi inte av, och därför skall vi avrusta. Vi skall inte ha några marina enheter, flygvapenenheter eller robotförband, utan vi kan nöja oss med någon form av enheter över ytan, eftersom vi inte kan möta kärnvapenanfall.

Jag tycker att detta vore detsamma som att säga att vi inte klarar av cancern i dag och att vi därför lägger ned all kirurgi och all sjukvård och ägnar oss åt homeopati i stället.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Fru THEORIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Aulin, jag har inte hävdat att vi inte klarar av ett kärnvapenkrig och därför skall avrusta. Jag har hävdat att det är att stoppa huvudet i busken, om man inte inser att en konflikt med konventionella vapen i Europa leder till ett kärnvapenkrig, något som de flesta säkerhetspolitiska bedömare såväl i Sverige som utomlands är ense om. Det är det förhållandet att svenska försvarspolitiker eller svenska politiker över huvud taget stoppar huvudet i busken som jag inte accepterar. Vi skall inte planera för ett kärnvapenangrepp, och det är också försvarsutredningen helt enig om. Vi har inga möjligheter att klara ett angrepp riktat mot oss med kärnvapen.

Däremot är vi oeniga på en annan punkt. Försvarsutredningens övriga ledamöter anser att vi skall kunna klara enstaka kärnvapenangrepp, men jag tycker att även detta alternativ skall uteslutas. Jag tror nämligen inte heller att någon svensk regering är beredd att offra Sveriges medborgare om vi utsätts för enstaka kärnvapenangrepp.

Men herr Aulin får nog läsa på litet bättre när det gäller såväl mina reservationer som försvarsutredningens enhälliga slutsatser.

Herr AULIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Självfallet har fru Theorin rätt att ha dessa idéer och dra dessa slutsatser. Det är bara det att de flesta människor inte drar dessa slutsatser av förhållandena i vår omvärld. Man har i allmänhet den uppfattningen att vi måste möta olika former av angrepp mot oss, och man studerar olika typer av angrepp mot vårt totalförsvaret och de olika komponenter som måste sättas in för att möta dessa.

Fru Theorins slutsats är att vi måste dra ner vårt försvar till en mycket låg nivå därför att vi möts av stora hot. Jag kan inte ställa mig bakom den slutsatsen.

Herr talmannen anmälde att fru Theorin anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Den politiska organisation som jag är ordförande för, Broderskapsrörelsen (s), antog i somras ett försvarspolitiskt program. Dessförinnan hade vi, två år tidigare, behandlat vapenfrifrågan vid vår kongress i Piteå. Sedan dess har vi fått ett statligt betänkande i frågan, med den förpliktande titeln Rätten till vapenfri tjänst.

Jag skall inte närmare kommentera denna fråga utan vill bara uttala den förhoppningen att vi i fortsättningen skall slippa fängelse för vapenvägrare.

En av de mera väsentliga frågorna i detta sammanhang har varit att skapa alternativa tjänstgöringstillfällen. Vapenfriutredningen föreslår en betydande vidgning av dessa, inte minst inom två områden, dels civilförsvaret, dels de frivilliga organisationerna. Jag vill kommentera en

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

fråga som blivit aktuell i dagarna och där den nuvarande regeringens ryckighet i ekonomiskt avseende har skapat oro.

Sveriges kristna ungdomsorganisation, som omfattar så gott som samtliga de kristna ungdomsorganisationerna här i landet, har i ett brev så sent som i går uppmärksammat vad som hänt i fråga om de vapenfria värnpliktiga i kompletteringspropositionen. Regeringen föreslår nämligen att man skall spara 4 milj. kr. inom detta område och att minst 250 vapenfria tjänstepliktiga skall få stå över till ett annat år. Vad detta innebär för t. ex. dessa ungdomsorganisationer är lätt att tänka sig. Enligt beräkningar får man kanske ca 40 av de utlovade 75 vapenfria tjänstepliktiga för vilka man förberett utbildning och tjänstgöring. Det rör personer som redan har sin inkallelseorder i handen och det rör organisationer ute i landet som också förberett sig på att ta emot dessa vapenfria tjänstepliktiga. Dessutom säger man från SKU att det kommer att förorsaka deras centrala administration en förlust på ca 80 000 kr.

Utredarna bakom Rätten till vapenfri tjänst räknade med en betydande ökning av antalet vapenfria tjänstepliktiga framöver. Dessutom, herr talman, finns det en kö på 2 500 personer. Genom det aktuella förslaget bäddar man nu för utomordentliga svårigheter framöver.

Det är bara att hoppas att riksdagen uppfattar vad det här är fråga om och bestämmer sig för att avslå regeringens förslag på denna punkt när det kommer upp i kammaren under de första dagarna i juni. För vad är det egentligen man håller på med, förutom att man förskjuter tjänstgöringen? Vad tjänar man på det egentligen? Man kan kanske öka arbetslösheten bland ungdomarna. Och om de stannar hemma, vad är det för kostnader det då är fråga om? Det finns kanske skäl att öka intagningen i det här läget i stället för att minska den.

Att jag tagit upp denna fråga just nu beror på att den är aktuell i utskotten och att den onekligen hör samman med den fråga som vi diskuterar i dag och som rör ett försvar på 12 miljarder årligen. Jag har inte heller i dagens utskottsbetänkande sett något förslag som skulle tyda på att man inte har råd att ta emot de värnpliktiga som uttas, hur många de än skulle vara. Men de vapenfria tjänstepliktiga, dem har man inte pengar till. Jag tycker att det är ett förhållande som inte kan accepteras, och jag tycker minst sagt att det är klåfingrighet i det här avseendet.

När jag sedan går in på den övriga försvarsfrågan vill jag inledningsvis instämma i vad fru Lewén-Eliasson sade i sitt inlägg. Jag tycker att det var ett utomordentligt inlägg, och det tolkade den situation som det svenska försvaret skall ställas in i, nämligen ihop med vårt internationella ansvar.

Det är klart att vårt försvar måste dimensioneras efter dels den hotbild som avtecknar sig, dels den sociala verklighet vi lever i.

Men har vi rätt hotbild? Jag är väl inte mannen att kunna utreda detta här. Men det kan tänkas att vi använder oss av helt felaktiga hotbilder. Vi har den vanliga om öst och väst. Vi säger också att det finns

en syd-nordkonflikt. Men det finns också ekonomiska hot. Vi har sett det i samband med oljekrisen. Det finns en terrorism, det finns sabotage och mycket annat. Hotbilden kanske i själva verket inte är den som vi inbillar oss.

Mot den yttre militära hotbilden står emellertid utgifter för bl. a. socialpolitik och utbildning. Jag tycker att den föregående talaren, herr Aulin, tog litet väl värdslost på den frågan. Det är klart att det måste göras en avvägning. Till detta kommer naturligtvis det som försvarsministern så sorgfälligt gått förbi i sin proposition, nämligen den internationella situationen och det som vi nu känner oss djupt engagerade i, nämligen "En ny ekonomisk världsordning". Vi kan med andra ord inte se vare sig vårt försvar eller vår sociala situation enbart i ljuset av inhemska intressen. Vi lever, som det så många gånger har sagts, i en odelbar värld.

Jag håller själv för troligt att vi måste inrikta oss på en reell nedskärning inför nästa försvarsbeslut 1982. Framför oss ligger stora kostnader inom barnomsorgen och äldreomsorgen, och vi vet hur det knakar i de ekonomiska fogarna i dessa avscenden. Förslaget om skolans inre arbete hotar att bli förfuskat genom brist på ekonomiska medel. Jag tror att också detta hör ihop med försvarsviljan. Om det nämligen kan göras gällande att höga försvarskostnader gör det omöjligt för oss att t. ex. klara åldringsvården, kommer människor att fråga sig om försvaret är värt det höga priset.

Om åldringsvården hör till de nära ting som kan beröra oss var och en i denna kammare – som vårdbehövande en gång, som barn till föräldrar eller eljest som nära anhöriga – så är den internationella solidariteten lika verklig, även om den ligger en bit ifrån oss. Det är ju också högst anmärkningsvärt att försvarsministern inte gjort denna koppling när han presenterat sin försvarsproposition. Men statsministern har ju varit här i dag och reparerat detta något.

Inom Broderskapsrörelsen (s) upplevde vi tidigt att våra förpliktelser som nation krävde en stark satsning på utvecklingsländerna. I det sammanhanget – det var vid en kongress i Värnamo 1966 – framförde vi mycket starkt att u-landspolitiken hörde intimt samman med vår utrikes- och försvarspolitik, och genom detta naturligtvis också med vår nedrustningspolitik.

Vi har från svensk sida varit engagerade i nedrustningssträvandena bl. a. genom vårt deltagande på regeringsnivå vid nedrustningskonferensen i Genève. Och det är nu tid att förbereda sig på FN:s nedrustningskonferens 1978. Jag behöver inte upprepa de gigantiska summor som världens nationer offrar på rustningar och hur litet vi egentligen satsar för att rädda världen från fattigdomen. Det har sagts i den här debatten och vid många andra tillfällen, och jag behöver bara hänvisa till detta. Det är ju dessa felsatsningar – låt oss kalla dem så – som gör att vi från svensk sida har engagerat oss så djupt. Men det är klart att vår trovärdighet kan ifrågasättas om vi inte själva är beredda att

lägga våra försvarskostnader på en rimlig nivå.

Det är hela tiden givetvis fråga om ett risktagande. Frågan är bara på vilken nivå denna risk skall ligga. Jag återupprepar att det förefaller i varje fall mig som att tiden nu har kommit då vi på allvar bör tänka över om inte andra behov måste tränga sig före de höga försvarskostnader vi f. n. har. Jag kommer inte att ha något yrkande utöver dem i de socialdemokratiska reservationerna, därför att jag anser att den här debatten hör samman med den försvarsutredning som nu kommer att tillsättas och som skall leda fram till beslutet om fem år.

I Broderskapsrörelsens (s) försvarspolitiska program framförde vi en del krav som jag här summariskt skall antyda. De har f. ö. varit uppe i debatten förut.

Jag noterar som många andra med tillfredsställelse att den kommande utredningen skall bli parlamentariskt sammansatt redan från början och att det skall bli möjligt att få den remissbehandlad före beslutet 1982.

I vårt försvarspolitiska program ville vi stärka det ekonomiska försvaret, som vi konstaterade hade kommit att släpa efter. Den socialdemokratiska reservationen kräver också en långsiktig planering, vilket naturligtvis är bra.

I fråga om det rent militära försvaret vill vi undvika en dyrbar avancerad teknologi och satsa på ett folkförsvaret där olika komponenter balanserar varandra. Vi underströk mycket kraftigt att vårt försvar skulle grundas på den allmänna värnplikten. Vi ville, herr talman, satsa ytterligare resurser på civilförsvaret och ge detta en annan inriktning än f. n. Vi vet att civilbefolkningen numera hotas i större utsträckning än tidigare vid ett eventuellt krig, och här begär ju också försvarsutskottet enhälligt en utredning efter en motion av herr Gustavsson i Eskilstuna.

Vi begärde också i detta program en utredning om civilmotståndet, och jag noterar att en av de socialdemokratiska reservationerna innehåller just detta krav, medan den borgerliga majoriteten yrkar avslag på detta krav men ändå här i debatten har visat en viss förståelse för att en sådan utredning kommer till stånd. Jag väddar till dem som makten har att utredningen kommer till stånd så fort som det över huvud taget är möjligt. Jag understryker f. ö. vad Gudrun Sundström här har sagt i denna fråga.

Vidare önskade vi socialisera vapenindustrin och fylla ut den militära produktionen med civil produktion, så att industrin inte blir så ensidigt beroende av militära beställningar. Därutöver innehöll vårt program åtskilliga synpunkter, som jag hoppas skall kunna prövas i den kommande utredningen. En del av dem är redan upptagna i den socialdemokratiska gruppmotionen 1504. Inför detta riksmöte har vi bl. a. från broderskaps-håll i motioner också aktualiserat några andra krav som vi tidigare behandlat här i riksdagen eller som kommer upp till hösten.

Herr talman! På det internationella planet genomfördes för några år sedan på FN:s uppdrag och under Alva Myrdals ordförandeskap en undersökning på temat Nedrustning och utveckling. I dess rapport som kom 1972 konstaterade man bl. a.: "Vi instämmer med författarna till

tidigare undersökningar att det icke skulle föreligga några oöverstigliga svårigheter att säkerställa omställningen av de frigjorda resurserna till fredliga ändamål." Det sägs alltså i samband med diskussionen om att det skapar arbetslöshet om de militära rustningarna dras ned.

Man fortsatte vidare: "Överförandet till fredlig användning av resurser som i varje land tagits i bruk för militära syften kommer att åvågabringa ett större tillfredsställande av landets civila behov. De resurser som på detta sätt frigjorts, ibland omnämnda som "nedrustningsutdelningen", kan omdirigeras till att höja levnadsstandarden och till att befrämja en snabbare tillväxt i synnerhet genom större utgifter för fasta investeringar och för utbildning och skolning av arbetskraft."

Om man har dessa gigantiska summor i bakhuvudet och de små summor som vi i själva verket satsar på världens fattiga människor, begriper man vad det här skulle innebära om man kunde göra som det står här. Men det kan vara viktigt att ha en beredskapsplan för övergång till civil produktion. Detta är giltigt för svenskt vidkommande, men det är klart att det äger ännu större giltighet i det internationella samfundet.

Jag vill sluta detta anförande med ytterligare ett citat. Olof Palme sade i FN i november 1975: "Varje land måste se sina säkerhetspolitiska problem i ett vidare perspektiv än det som avser det militära försvaret mot en väpnad attack. Investeringar i politiskt förtroende" – jag upprepar det, investeringar i politiskt förtroende – "är ofta lika viktiga för säkerheten som investeringar i rustningar."

Vad det till slut är fråga om är Sveriges fred – och världens.

Herr talman! Jag har inget yrkande utöver dem som socialdemokraterna framställt i sina reservationer. Men jag upprepar att vi inför det kommande utredningsarbetet och nästa försvarsbeslut har att fundera över om inte en omprioritering är nödvändig, såväl inom försvaret som mellan försvaret och andra utgifter i vårt svenska samhälle och i vårt internationella sammanhang.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I debatten har tidigare i dag herr Söderqvist redovisat vpk:s synpunkter på säkerhetspolitiken och totalförsvarets utveckling. Den kritik som därvid levereras mot den militärpolitiska syn som hittills varit dominerande är i hög grad aktuell i fråga om satsningen på militärflyget. Inriktningen av försvaret mot en stormaktskopia har varit särskilt påfallande i satsningen på flyget. Den våldsamma miljardrullningen till militärapparaten har framträtt i särskilt hög grad på detta område. Viggenprojektet kommer för all framtid att framstå i särklass härvidlag. Till bilden hör också hur satsningen på Viggenprojektet drevs fram med metoder som strider mot de mest elementära krav på öppenhet och demokratisk beslutsprocess. Tydligen har den ansvariga militärledningen heller ingenting lärt, eller också tror man sig kunna bortse från lärdomarna. Man är nu beredd att gå vidare på den inslagna vägen genom satsning på efterföljare till Viggenplanet – A 20 och B3LA.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Låt mig, herr talman, uppehålla mig något vid problem som sammanhänger med denna satsning på tillverkning av militärflyg. En betydande del av näringsliv och sysselsättning i Linköping och därmed hela Östergötland kretsar nämligen kring flygplanstillverkningen vid SAAB-SCANIA. Därmed har också denna sysselsättning kommit i farozonen så snart frågan om minskning eller slut på flygplanstillverkningen aktualiserats. Detta har de krafter som vill driva fram en fortsatt satsning på det militära flyget inte varit sena att utnyttja. Herr Petersson i Gäddvik följde denna linje i sitt anförande tidigare i dag liksom även försvarsministern.

Att en hel bygd gjorts beroende av flygplanstillverkningen har använts som skäl för att fortsätta den enorma satsningen, oberoende av att den förda politiken ifrågasatts från såväl militär som ekonomisk synpunkt. Försök till export av flygplanet och till samarbetsavtal med NATO-länder i fråga om tillverkning har gjorts, trots att såväl regler för export av krigsmateriel som ekonomiska bestämmelser tangerats. Den naturliga oron hos anställda liksom i hela bygden har utnyttjats för att pressa fram nya miljarder till militär flygplanstillverkning. Viggen skall ha en fortsättning; det har uppenbarligen varit linjen.

Denna inriktning har tydligen också i hög grad varit bestämmande för företagets agerande. Den har lett till att man inte sökt produktionsalternativ av civil karaktär. Det kan vara begripligt att de som bedriver verksamhet för profit och inte av ansvar för de anställda funnit det bekvämare att satsa på säker statlig miljardrullning till militära ändamål än att konkurrera på marknaden med andra produkter. Tyvärr har statsmakterna inte heller medverkat till en övergång från militär till civil produktion för att underlätta en omställning och säkra sysselsättningen för de anställda.

Vi har länge från vpk-håll drivit frågan om utarbetande av ett program för civilt utnyttjande av de resurser som kan frigöras genom en nedskärning av krigsmaterielproduktionen. Herr Svensson i Kungälv var inne på detta problem nyss. Vi har vid upprepade tillfällen rest denna fråga här i riksdagen. Vi har väckt den i kommunala församlingar etc. Kravet på åtgärder i denna riktning har väckts bland de anställda i berörda industrier och bland de ansvariga i kommunerna. Men tyvärr har det varit mycket små steg som har tagits för att förändra situationen. Visserligen har man från regering och riksdag tvingats erkänna att staten bör medverka till en omställning, men det verkliga ansvaret för de anställda och för utnyttjande av de väldiga resurser av skattemedel som pumpas in i krigsmaterielindustrin har man inte erkänt.

När det gäller användningen av frigjorda resurser vill jag, herr talman, än en gång – jag har gjort det tidigare – hänvisa till FN-rapporten om avrustningens ekonomiska och sociala konsekvenser. I denna rapport fastslås att det finns så många krav som tävlar om en nyttig användning av resurser, frigjorda genom avrustning, att det verkliga problemet är uppställande av en prioritetsskala.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Det är ett cyniskt spel med de anställda som bedrivits under en lång tid när man hotat med arbetslöshet så snart tanken på nedskärning av flygplansproduktionen förts fram. Arbetare och tjänstemän börjar dock alltmer genomskåda denna hållning. Kravet på andra sysselsättningsalternativ växer sig därför allt starkare.

I den återopade FN-rapporten dras en intressant slutsats: "På kort sikt skulle övergångens smidighet till stor del bero på regeringens förmåga att förutse de typer av problem som skulle uppstå och på förberedelsernas lämplighet."

Men hur skall man få till stånd en smidig övergång, förutse problem och vidta lämpliga förberedelser, om regeringen har fortsatt satsning på militärflyget och fortsatt militär miljardrullning som främsta arbetshypotes?

Försvarsutskottet traskar också på i samma spår. Man avvisar att Vigensystemet varit en felsatsning. Man återopar försvarsutredning och försvarsminister till stöd för en vidareutveckling av JA 37 till A 20 och motiverar anskaffning av B3LA med att man bör behålla kapacitet att utveckla flygplan inom landet. Kan någon skönja det minsta tecken på kritisk prövning i denna attityd? Försvarsutskottet trampar bara vidare runt i det ekorhjul man befinner sig i. Miljardrullningen skall fortsätta.

"Regeringen skall sträva efter bättre hushållning med skattemedel", hette det stolt i regeringsdeklarationen när den borgerliga regeringen trädde till efter valet. Men kan man finna en sämre hushållning med skattemedel än den militärpolitik som regeringen bedriver? Här pågår ett våldsamt slöseri med skattemedel genom satsning på en militärpolitik som därtill inte ger den försvarskraft man påstår sig vilja uppnå.

Bl. a. kostnadsutvecklingen i fråga om flygvapnet ledde till viss tveksamhet inför de olika alternativ som presenterades i försvarsutredningen. Tveksamheten var uppenbar hos socialdemokraterna men fanns också hos vissa av de borgerliga partierna. Det enda parti som sedan länge haft en konsekvent linje i denna fråga är dock vänsterpartiet kommunisterna. Skillnaderna mellan de borgerliga partierna och socialdemokraterna är, som redan påpekats, tyvärr inte av grundläggande art utan rör sig mera om takten i miljardrullningen. Det är naturligtvis inte oviktigt att konstatera att de borgerliga partierna är beredda att gå längre än socialdemokraterna härvidlag och att socialdemokraterna börjar bromsa.

Men frågan till socialdemokraterna måste ändå gälla när de skall bryta med den militärpolitiska linje som följdes i regeringsställning och som de borgerliga har som grund för sitt agerande. Är ni inte snart beredda att föra ut också militärfrågan till en öppen debatt bland väljarna på samma sätt som en rad andra samhällsfrågor?

Detta är frågor som måste ställas och även besvaras för att man skall kunna utforma en riktig militärpolitik och stoppa den av högern starkt dominerade borgerliga regeringens tilltagande satsning på militärapparaten.

Det är ett framsteg att socialdemokraterna säger nej till B3LA, men

räcker detta? Fortfarande är vänsterpartiet kommunisterna det enda parti som företräder uppfattningen att man radikalt måste bryta den hittillsvarande inriktningen av försvarspolitik. Vi gläds över att denna linje vinner ökat stöd.

Viggenprojektet och planerade efterföljare till detta är uttryck för den felaktiga militärpolitik som hittills förts. Därför är också inställningen till den fortsatta satsningen på militärflyget av avgörande betydelse för vilken inriktning försvarspolitik skall ha i framtiden. Herr Göranssons uppgifter i dag rörande omfattningen av importen av detaljer och system till Viggen var avslöjande och borde leda fram till en grundlig omprövning av hela frågan.

Vpk:s standpunkt i fråga om flygplansproduktionen står i konsekvens med vår allmänna inriktning av försvarspolitik och kraven på en ny försvarsordning, en sänkning av militärkostnaderna, nedskärning av det militära försvaret och nedrustning.

Herr KÖRLOF (m):

Herr talman! Det förefaller mig inte riktigt juste att låta fru Theorins resonemang, kanske framför allt kring det militära försvaret, stå oemotsagda i diskussionen här i kammaren. Jag tänkte därför försöka kommentera en del av det hon tagit upp i sin motion.

Utan att generalisera alltför mycket vågar man nog påstå att det hos en grupp medborgare finns en attityd av innebörden att vidden och mångfalden av otrygghetsfaktorerna i världen är sådana att vårt militära försvar är både feldimensionerat och otillräckligt – ja, kanske t. o. m. onödigt. Det är faktiskt inte heller fel att tycka så från en viss synpunkt. Om kärnvapenkriget och bakteriologiska och kemiska stridsmedel släpps lös i en framtida konflikt med vårt land inblandat är uppfattningen om försvaret som feldimensionerat och otillräckligt alls inte grundlös. Men detta gäller naturligtvis under den bestämda förutsättningen att ett sådant krig alls har någon rimlig grad av sannolikhet för sig.

Den sannolikhetsfrågan är en av utgångspunkterna i en försvarsdebatt som syftar till att klargöra försvarets roll som trygghetsfaktor. I detta hänseende har fru Theorin rört vid något väsentligt i sin motion. Jag återkommer senare till varför jag tycker hon hamnat fel i sin bedömning av den frågan.

Också om man undantar ABC-kriget som möjlighet är uppfattningen om försvaret som feldimensionerat och otillräckligt inte helt felaktig, under förutsättning att en stormakt kan sätta in sina samlade eller huvuddelen av sina samlade konventionella militära resurser mot oss. Möjligheten och rimligheten av en sådan militär aggression mot oss är också en av de grundläggande frågorna och måste klaras ut innan t. ex. diskussionen om en efterföljare till Viggen har någon mening. Också den frågan har fru Theorin tagit upp i sin motion, och hon har där rört vid något väsentligt, även om jag menar att både hennes förutsättningar och slutsatser är felaktiga.

För den som länge sysslat med försvarsfrågor och försvarsupplysning, särskilt bland ungdomar, och därtill under några års tid fått en viss erfarenhet av de värnpliktigas attityder, både under grundutbildning och repetitionsutbildning, framstår dessa frågeställningar som speciellt viktiga. Det är nämligen alls inte ovanligt bland dagens ungdom, och även bland värnpliktiga, att möta uppfattningen att försvaret är verkningslöst mot stormakternas enorma resurser och att det är meningslöst i den form det f. n. är tänkt att fungera.

Ofta anges civilmotstånd och gerillakrig – med eller utan militär gränsvakt involverad – vara den framkomliga vägen. Jag tror att det är oerhört väsentligt att understryka att försvarsformer som militär gränsvakt, civilmotstånd eller gerillakrigsföring ensamma inte går att förena med grunderna i vår säkerhetspolitik. Försvarsutskottet är helt ense om det. Fru Theorin har emellertid genom sina reservationer och sin motion ställt sig utanför denna enighet.

Jag skall göra en snabb genomgång av de argument fru Theorin anför i sin motion och något om det språkbruk hon använder.

Fru Theorin hävdar att de myndigheter som försvarsbeslutet berör har ett inflytande över planerings- och beslutsunderlag som inte har någon motsvarighet inom andra samhällssektorer. Vidare säger hon att utredningen helt har saknat underlag för att bedöma innebörd och konsekvenser av en nord-sydlig konflikt. Hon hävdar att det är en säkerhetspolitisk sanning att krig mellan öst och väst i Europa betyder kärnvapenkrig och att ett europeiskt krig oundvikligen leder till en katastrof för alla deltagande länder. Vidare sägs det att angreppsfallen i planeringen utesluter det kärnvapenkrig som all säkerhetspolitisk sakkunskap fruktar att varje krig i Europa snabbt kommer att leda till. Angreppsfallen sägs uteslutande handla om krigföring med konventionella vapen.

Hon säger också att planeringen att i första hand möta invasionen med svenska fjärrstridsvapen innebär att man helt bortser från erfarenheterna av det andra världskrigets stora invasioner, att planeringen för försvaret vid stora invasioner med förutsättningen att de ligger innanför det konventionella krigets gränser ingenting har med verkligheten att göra samt att ett sådant invasionsangrepp ter sig helt osannolikt. Jag tror att om det är någonting en kort blick bakåt i tiden lär oss, så är det att man skall vara mycket försiktig med att vara tvärsäker i utrikespolitiska och säkerhetspolitiska frågor.

Är det sant att de myndigheter som försvarsbeslutet berör har ett inflytande över planerings- och beslutsunderlag som inte har någon motsvarighet inom andra samhällssektorer? Detta är naturligtvis en bedömningsfråga. Det kan dock vara på sin plats att något redovisa bakgrunden till dessa planeringar.

Dåvarande chefen för försvarsdepartementet har gett anvisningar för de säkerhetspolitiska studierna. Dessa studier utgör underlag för de av regeringen sedan anbefallda perspektivstudierna. Kungl. Maj:t uppdrog 1972 åt ÖB att genomföra perspektivplanering avseende det militära för-

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

svarets utveckling efter 1977. Som miljöexempel skulle ett antal av regeringens anbefallda styrande angreppsfall utnyttjas.

Terminologin är när man diskuterar dessa frågor inte helt oviktig. Fru Theorins terminologi är förrädisk. Hon skriver att hon ifrågasätter "den militära hotuppfattning" som ligger till grund för det militära försvarets utformning. Vad menar hon med detta uttryck? Språkligt sett kan det faktiskt inte betyda något annat än det militära försvarets uppfattning om vilka hot som kan riktas mot vårt land. Hon talar alltså inte om rimlighet och relevans i de av regeringen anbefallda angreppsfallen, vilket från hennes utgångspunkt hade varit både möjligt och rimligt, utan hon talar om en militär hotuppfattning, därmed antydande att det militära försvarets företrädare ligger bakom med en uppfattning som utredningen i övrigt godtroget har svält. Det hon här kallar hotuppfattning är väl egentligen liktydigt med angreppsfall. Angreppsfallen är emellertid inte ett militärt påfund utan de är anbefallda som grund för planering av fru Theorins egna partikamrater i regeringsställning.

Dessa styrande angreppsfall har fru Theorin underkänt med formuleringen att de ingenting har med verkligheten att göra och att vissa angreppsfall ter sig helt osannolika. Det är inte små beskyllningar förutvarande socialdemokratiska statsrådet utsätts för vad gäller omdömesförmågan. Fru Theorin må tala så mycket hon vill om att den studiemetodik som tillämpats på försvarsområdet är särpräglad och för utomstående svärgripbar, vilket kan vara sant i och för sig. Men fru Theorin som har sysslat med detta i flera år är inte riktigt hederlig om hon försöker flytta över ansvaret för beslut om de styrande angreppsfallen från regeringen till försvaret. Därmed är inte påståendet om försvarets inflytande på dessa planerings- och studieunderlag helt vederlagt.

Fru Theorin säger att utredningen helt har saknat underlag för att bedöma innebörd och konsekvenser av en nord-sydlig konflikt. Är detta sant? Efter att ha tagit del av det öppna material som legat till grund för perspektivstudierna kan jag inte finna annat än att fru Theorin har fel. Allt studiematerial kring fredskrisproblemen involverar den typ av konflikt som fru Theorin här efterlyser. Angreppsfallen inrymmer också fall av utomeuropeisk konflikt, som via supermakternas engagemang sprids till Europa. Den i Folk och Försvars skriftserie utgivna "Säkerhetspolitiska framtidsalternativ" inrymmer också ett brett resonemang om möjliga utvecklingar i omvärlden. Fru Theorin kan ha uppfattningen att detta är för litet, framför allt kanske också att slutsatserna är felaktiga, men det kan inte vara sant att säga att utredningen *helt* har saknat underlag för sådana bedömningar.

Fru Theorin hävdar också att angreppsfallen utesluter det kärnvapenkrig som all säkerhetspolitisk sakkunskap sägs frukta att varje krig i Europa kommer att leda till. På annat ställe skriver hon att angreppsfallen uteslutande handlar om krigföring med konventionella vapen.

Är detta sant? Jag citerar direkt från totalförsvarsutredningen. "I samband med att anvisningar lämnades för myndigheternas perspektivpla-

Torsdagen den
26 maj 1977*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

nering (motsv.) gavs vissa riktlinjer för hänsynstagande inom totalförsvaret till verkningarna av möjliga insatser av kärnvapen och BC-stridsmedel mot vårt land. Dessa riktlinjer kompletteras med ett antal angreppsfall, respektive krisfall, i vilka beskrivs situationer då ABC-stridsmedel sätts in mot Sverige eller i omvärlden." Har inte fru Theorin läst bakgrundsmaterialet eller ens den utredning i vilken hon själv satt?

Fru Theorin hävdar att det är en säkerhetspolitisk sanning att krig mellan öst och väst i Europa betyder kärnvapenkrig och att ett europeiskt krig oundvikligen leder till en katastrof för alla deltagande länder.

Det skulle i och för sig vara intressant att få veta om säkerhetspolitiska sanningar har en annan sanningshalt än vanliga konventionella sanningar. Men bortsett från detta är frågeställningen naturligtvis helt avgörande för rimligheten av våra försvarssatsningar.

Är fru Theorins ståndpunkt sann, kan jag inte förstå varför hon är beredd förlänga gällande försvarsbeslut med en anslagsram till vårt konventionella totalförsvaret med i runda tal 9,8 miljarder kronor.

Vad är det som gör att fru Theorin tvekar? Det kan väl inte vara att alla krig i Europa inte nödvändigtvis behöver leda till kärnvapenkrig? Eller som utskottet uttrycker det: Det är en uttalad – icke orealistisk – förutsättning för vår försvarsplanering att krig i Europa mellan stormakterna inte behöver utveckla sig till kärnvapenkrig.

Vad finns det som talar för den senare ståndpunkten? Det finns kanske tre argument för detta.

För det första är kärnvapenkriget så ohyggligt att det inte kan föras kontrollerat med något politiskt syfte. Det är därför näst intill uteslutet som militärt medel, vilken som än börjar använda det.

För det andra har just därför risken för konventionella krig ökat.

För det tredje visar stormakternas rustningar på en mycket medveten och överlagd satsning på konventionell styrka.

Jag kan ha fel. Jag hävdar inte att detta är en säkerhetspolitisk sanning men jag vet att det finns många säkerhetspolitiska experter och skribenter som fullföljer denna linje, t. o. m. så långt att de säger att om kärnvapentröskeln bara blir tillräckligt stabil, kommer risken för konventionella krig att kraftigt öka. Det kan också hävdas att även om kärnvapentröskeln inte är så helt stabil, kan det finnas konfliktmönster och militärpolitiska konstellationer, där mycket snabba konventionella framstötter med fait-accompli-syfte kan genomföras utan att kärnvapenkriget utlöses. Trovärdigheten i NATO:s kärnvapendoktrin vad gäller försvaret av Nordnorge är ett exempel på detta som diskuterats i bl. a. brittisk press. Men som sagt, det handlar om ytterst svåra bedömningar, och några sanningar tror jag inte man kan hävda i dessa sammanhang. Jag har emellertid svårt att förstå varför stormakterna rustar sig till tänderna konventionellt, om varje krigisk konflikt i Europa med visshet kommer att leda till kärnvapenkrig.

Fru Theorin säger också att planera att i första hand möta invasionen med svenska fjärrstridsvapen innebär att man helt bortser från erfaren-

heterna av det andra världskrigets stora invasioner, att planeringen för försvaret vid stora invasioner med förutsättningen att de ligger innanför det konventionella krigets gränser ingenting har med verkligheten att göra, samt att ett sådant invasionsangrepp ter sig helt osannolikt.

I riksdagens antagna målsättning för totalförsvaret uttalas att invasionsförsvaret skall vara försvarsmaktens viktigaste uppgift. Från detta tar fru Theorin nu avstånd genom sitt magistrala uttalande att ett sådant angrepp ter sig helt osannolikt. Fru Theorin tar med andra ord avstånd från riksdagens målsättning med totalförsvaret.

När fru Theorin alltså i sin motion säger att regeringen, militärledningen och försvarsutredningens majoritet förefaller ha ägnat sig åt ett nostalgiskt drömspel när de planerat uppgiften för försvaret, bör hon där även inkludera riksdagen. Men bortsett från detta: Är det överklagt, ett nostalgiskt drömspel, osannolikt etc. att ålägga försvaret en sådan uppgift med hänsyn till sannolikheten för att den kan inträffa?

Man måste fråga sig: Vad styr angriparens val av medel för sitt angrepp? En främmande krigsmakt har precis som vår en uppgift som är förestavad av politiska mål, och den politiska ledningen över denna krigsmakt har tilldelat den resurser med hänsyn till den ställda uppgiften. Att tro något annat är verkligen att hänge sig åt drömspel.

En god fingervisning om vilken angreppsmetod vi kan få möta får man därför när man tar närmare del av hur t. ex. stormakternas försvarsorganisationer är utformade med hänsyn till principiell uppbyggnad, struktur, förbandsorganisation, materiell uppbyggnad och olika typer av utrustning för transport, anfall, skydd osv. Sådana dessa försvarsorganisationer f. n. ser ut och enligt det sätt på vilket de successivt förändras i framtiden kommer de också med hänsyn till sin struktur att kunna verka. Ja, detta torde med all rimlighet egentligen också vara avsikten. Ytterligare påspädning i sin övertygelse om detta får man när man tar del av hur övningsverksamheten läggs upp.

Om detta har fru Theorin inte så mycket att säga i sin motion. Hon har i stället två argument, som dels handlar om den strategiska betydelsen av Skandinavien och Sverige, dels handlar om vilka resurser som åtgår för en stormakt vid en stort upplagd invasion. Genom att en stormakts resurser för storinvasion ser ut på visst sätt – luftlandsättningsförband, landstigningsfartyg, tonnage och snabba anfallsförband understödda av starka flygförband och marinförband – ställer uppgiften och sättet för stridens förande krav på vår försvarsmakts utformning.

Om dessa ting har fru Theorin avvikande åsikter på flera sätt, men de innehåller en ologisk ingrediens. Fru Theorin anser att alla krig i Europa nödvändigt kommer att leda till kärnvapenkrig och att ett konventionellt militärt försvar där inte är en adekvat reaktion. Man kan dela uppfattningen att kärnvapenkriget i stort sett inte går att möta på något adekvat militärt sätt. Men det ologiska är att om nu kärnvapenkriget är oundvikligt, varför för då fru Theorin en omfattande diskussion om storanfallets omöjlighet, inte för att det är en konventionell angreppsform

Torsdagen den
26 maj 1977*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

utan för att stormakterna påstås sakna tid och resurser för att genomföra sådana? Om jag bortser från denna ologiskhet, stöter jag snart på nästa.

I sin motion behandlar fru Theorin i stort sett tre olika konventionella krigsfall och för sedan ett resonemang om huruvida det är adekvat att föra ett försvarskrig eller inte i dessa olika fall. Samtliga de tre krigsfallen avhandlar konventionella krig i Europa inom ramen för ett storkrig.

Det första fallet gäller ett isolerat stormaktsangrepp i ett storkrigs inledningsskede under förutsättning av bedömningen att Sverige utgör ett primärt angreppsmål. Här har fru Theorin uppfattningen att ett fortsatt militärt motstånd skulle öka skadeverkningarna på vårt land och folk. Ett försvarskrig på vårt territorium är, framhåller hon, i det läget inte någon adekvat reaktion. Här har stormakten alltså resurser för invasion.

Det andra fallet gäller ett stormaktsangrepp i ett storkrigs inledningsskede under förutsättning av bedömningen att Sverige utgör ett sekundärt angreppsmål. Här hävdar fru Theorin att det inte är särskilt sannolikt att Sverige är ett sådant mål, såvida vi inte genom att ställa oss helt försvarslösa inbjuder till detta. Också här har stormakten tydligen resurser för invasion, men det beror litet på hur starka vi är.

Det sista fallet gäller ett stormaktsangrepp med konventionella vapen i ett senare skede av ett storkrig i Europa. Här säger fru Theorin att militärt motstånd kan vara meningsfullt men att en sådan storinvasion kräver insatser från stormaktens sida av en sådan omfattning att ett dylikt angrepp ter sig osannolikt mot bakgrund av tillämpningen av vedertagna militära beräkningsmetoder i form av överlägsenhet för en militär framgång. I detta fall anser hon att militärt motstånd kan vara meningsfullt men att dagens svenska försvar är överdimensionerat för att klara den fredsbevarande förmågan. Det uttryck hon använder är "en betydande militär överrustning", vilket tas till intäkt för att vi kan, som hon säger, "göra betydande nedskärningar utan att försvarets fredsbevarande effekt och vår trovärdighet kan ifrågasättas".

Får jag då fråga fru Theorin: Varför är det i de två första fallen inte meningsfullt med militärt motstånd, när vi har en så betydande överstyrka i det sista fallet? Skillnaden mellan det sista fallet och de båda andra konventionella fallen är att dessa avhandlar anfall mot Sverige i ett storkrigs inledningsskede, medan det sista fallet rör anfall i ett senare skede av ett storkrig. Omfattningen av stormaktens resurser måste ju bli i stort sett densamma, eftersom ramen för kriget är ett konventionellt storkrig i Europa och följaktligen stormakternas resurser i ungefär lika hög grad är bundna för andra uppgifter i ett sådant krig, allt naturligtvis förutsatt att vårt försvar ser likadant ut i alla fallen.

Fru Theorin! Jag får inte denna argumentering att gå ihop utan vore väldigt tacksam för hjälp.

Fru THEORIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Körlof för hans stora intresse för den motion som fröken Öhrsvik och jag har väckt. Det är bara att beklaga

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

att han inte har kunnat läsa innantill, vare sig i motionen eller i utredningen. Intresset kan möjligen härröra från herr Körlofs tidigare väl dokumenterade engagemang i försvarsfrågan och hans sakkunskap som anställd i försvarsdepartementet.

Det finns inga möjligheter för mig på den korta tid som man har i en replik att besvara alla de frågor – de var inte få – som herr Körlof ställde. Jag hänvisar alltså till mitt tidigare inlägg i debatten, till motionen och till enhälliga ställningstaganden i försvarsutredningen.

När det sedan gäller frågan om kärnvapenkriget som den tänkbara utvecklingen av ett konventionellt krig i Europa faller jag tillbaka icke på egna slutsatser utan på säkerhetspolitiska bedömare runt om i världen. Jag skulle kunna räkna upp många av dem, bl. a. utredningens egen expert på området. Alva Myrdal är en annan expert som just har varnat för den mycket snabba utveckling till ett kärnvapenkrig som ett konventionellt krig i Europa leder fram till.

Vad jag har sökt göra i försvarsutredningen och också redovisat såväl i reservationer som i motioner till Sveriges riksdag är att ifrågasätta den struktur och den hotbild varpå hela det svenska militära försvaret är uppbyggt. Det kan jag göra – tyvärr, herr Körlof – bl. a. på grundval av hemligt material som jag icke får lov att redovisa, eftersom bestämmelserna är sådana. Jag hade, som jag tidigare sagt, med glädje redovisat siffror och det material över huvud taget som utredningen fick i det krigsspel som spelades upp med den tänkta storinvasionen över Östersjön mot Sverige.

Det är nu en gång så att jag inte kan presentera det materialet, men jag kan använda det offentliga material som finns i militära tidskrifter, i internationell statistik och i svensk statistik, och jag kan använda det amerikanska material som jag kunde skaffa mig under mina veckor i FN. Det ger klart belägg för att de hotbilder och den skrämselpropaganda som framför allt moderaterna har fört till torgs här i Sverige – bl. a. det fruktansvärda hot som den militära rustningen i Sovjetunionen skulle utgöra – inte stämmer med verkligheten.

Det är att beklaga att mycket av det material som vi borde ha haft i vår hand i utredningen har kommit mig till del genom eget initiativ, bl. a. i USA. Det vederlägger just en av grunderna för det starka konventionella försvar som herr Körlof talar om. Det framgår nämligen att Sovjet är relativt väl utrustat i fråga om konventionella vapen, men på de flesta områden – ekonomi, kapital, investeringar för tyngre och lättare industri samt teknologi i fråga om vapenutrustningen – ligger ca 15 år efter. Det är nu en känd sanning som borde ha ingått i underlaget för vår utredning innan vi gick till beslut.

Herr KÖRLOF (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är synd att vid denna sena timme ta upp en lång diskussion, men håller inte fru Theorin med mig om att det är någonting konstigt med logiken här? Om kärnvapenkriget i Europa är en visshet

i händelse av en konflikt med krigisk utgång, varför tar då fru Theorin upp ett stort resonemang om det konventionella invasionsförsvarets allmänna omöjlighet?

Logiken kräver att om alla krigiska konflikter i Europa leder till kärnvapenkrig skall vi inte ha något konventionellt militärt försvar alls, för det är – därom håller jag delvis med fru Theorin – en inadekvat reaktion på kärnvapenkriget. Det måste väl ändå vara logiskt att hävda detta.

Fru THEORIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det kan jag ge herr Körlof rätt i, men vad jag har sökt göra med mitt arbete i försvarsutredningen är också att granska det underlag som utredningen får från bl. a. de militära myndigheterna.

Herr Körlof har också rätt i att den förutvarande försvarsministern givit anvisningarna till de säkerhetspolitiska studierna och att det är den förutvarande regeringen som har begränsat de olika krigsfall som myndigheterna skall bedöma och arbeta efter. Men underlaget som tagits fram i dessa säkerhetspolitiska studier är framtaget av militärer tvärs igenom. Jag vidhåller min uppfattning att enbart sådant material som är präglad av militärt tänkande människor ligger i botten för de beslut och den planering som försvarsutredningen i det skede då jag kom in i arbetet haft möjlighet att påverka.

När det sedan gäller sannolikheten för ett konventionellt eller icke-konventionellt krig har jag alltså fått herr Körlofs instämmande i att ett kärnvapenkrig i Europa är tänkbart och mycket troligt. Likafullt utesluter samtliga myndigheter, som planerar för ett krig i Sverige, den snabba utvecklingen mot ett kärnvapenkrig och begränsar sig till önskedrömmen att en fiende på för oss mest gynnsamma villkor skall inskränka sig till att använda det dyrbaraste sättet för honom att genomföra sin militära operation i syfte att vinna militär seger. Om en stormakt besitter de nya terrorvapnen – kärnvapen och alla andra avancerade terrorvapen – kan jag icke förstå, utan att därmed säga att jag besitter den eviga sanningen, varför han skulle avstå från att utnyttja dem, om han bedömer att det är väsentligt för hans militära framgång, och varför han skulle planera ett angrepp på våra villkor, precis efter vår modell.

Jag har granskat det här invasionsangreppet som utgör basen för hela den svenska försvarsplaneringen, och jag vågar hävda – med stöd av såväl offentligt som hemligt material – att vi har ett totalt överrustat svenskt försvar också gentemot en stormakt, därest en stormakt befinner sig i krig i Europa och har låst större andelen av sina styrkor där.

Detta är basen för planeringen av det svenska försvaret. Det isolerade stormaktsangreppet mot Sverige har försvarsutredningen enhälligt avskrivit. Det isolerade kärnvapenangreppet mot Sverige har försvarsutredningen också enhälligt avskrivit.

Herr KÖRLOF (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

Det är inte riktigt som fru Theorin säger, att myndigheterna planerar

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

enbart för konventionella krig. Jag redogjorde i mitt anförande för att i studierna av angreppsfallen ligger det att man skall planera för olika typer av ABC-krigsföring, och det sker.

Fru Theorin säger att det är militären och militärt tänkande som ligger bakom alla dessa perspektiv och miljöstudier. Det är naturligtvis i stora stycken sant att det är försvarsstaben och övriga staber som ligger bakom, men det är också ett brett underlag i form av studiegrupper och referensgrupper med företrädare för olika departement och myndigheter involverade. Det väsentliga är ju att om det som man kommit fram till från vissa synpunkter skulle kunna uppfattas som osannolikt och inte relevant, så ankommer det på regeringen att kasta materialet i papperskorgen och anbefalla nya studier. Men det har inte skett, utan detta material har legat till grund för vidare framtagning av styrande angreppsfall, som ÖB sedan fått i uppgift att låta ligga i botten när ÖB planerar försvarsmaktens struktur. Fru Theorin är alltså ensam om sin uppfattning härvidlag.

Den socialdemokratiska regeringen har svalt hela detta studieunderlag som ligger bakom och anvisat de styrande angreppsfallen för överbefälhavaren. Det kan inte vara just mot försvarets företrädare att säga att de har styrt detta, för den styrande faktorn ligger i regeringen som har anvisat angreppsfallen. Det tycker jag är viktigt att framhålla.

Herr talmannen anmälde att fru Theorin anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru TILLANDER (c):

Herr talman! Jag är medveten om att debatten handlar om stora riksomfattande försvarsproblem, men jag vill ändå göra ett inlägg som har lokal anknytning till min hemstad och har ett direkt samband med de överväganden som den här frågan berör.

Enskilda människor och enskilda kommuner är de som upplever de direkta konsekvenserna av de övergripande besluten. Gräsrotsperspektivet har sitt berättigande som komplement och balansering till de övergripande perspektiven, uppifrån så att säga.

Försvarets fredsorganisationsutredning, som kommer att överlämnas till försvarsministern den 31 maj, föreslår att Lv 4 i Malmö skall flyttas till Ystad. Risker för en flyttning av Lv 4 har funnits tidigare – då planerade man en hopslagning av Lv 4 och Lv 6 till ett regemente i Halmstad. Att det inte blev av visar att opinionen den gången tillmättes en betydelse. Opinionen mot en flyttning har inte försvagats, snarare tvärtom. Detta tyder på att opinionen är tämligen beständig och det i sin tur på att det verkligen finns skäl för den.

Man måste starkt ifrågasätta, om det är riktigt att lämna Sydsveriges största stad med så många betydelsefulla och strategiskt viktiga funktioner och med ett så utsatt geografiskt läge som Malmö utan något regemente. Den frågan måste bli föremål för ytterst noggrann prövning.

Även en lekman vet om och känner väl till att Öresund är föremål för intensivt intresse från alla håll med sitt nyckelläge i den strategiska världsbild som f. n. är dominerande. Det egna försvarets förmåga att snabbt ställa upp till försvar står ju ändå i en direkt relation till avståndet. Förlängs detta försämrar kuppbereidskapen.

I Öresund koncentreras den spänning som man vet finns. Där passerar ständigt örlogsfartyg av olika nationaliteter. Rent visuellt upplever man koncentrationen av spänningarna mellan maktblocken, och det undgår ju inte heller en vanlig lekman att intresset för den svenska kusten är ganska intensivt, och intresset för en ekonomisk knutpunkt som Malmö är särskilt stort.

Ett annat skäl är socialt, ett skäl som man måste fästa ett visst avseende vid. Närheten till Malmö – varifrån de flesta kommer som på något sätt är knutna till Lv 4, kanske främst de värnpliktiga – gör det möjligt för dem att utnyttja rätten till nattpermission. Det är en förmån som förvisso inte alla inkallade har, men man skall kanske inte underskatta betydelsen av den. En nedläggning skulle innebära en direkt försämring för en stor grupp värnpliktiga. Det är visserligen svårt att i kalla siffror mäta fördelen med ett sådant här system, men med kännedom om de psykiska påfrestningar som värnpliktstiden innebär för många måste man i en slutlig kostnadskalkyl ta med dessa positiva värden, som skulle förbytas i sin motsats vid en förflyttning.

De sysselsättningsmöjligheter som finns på regementet betyder en icke föraktlig hjälp åt en kommun som har det ganska bekymmersamt att få debet och kredit att gå ihop. Den situationen är man inte heller ensam om. Många kommuner är som bekant i samma situation, men för Malmös del är nog situationen alldeles speciell. En kommun som på kort tid förlorat ungefär 10 % av sin befolkning får oundgängligen problem. Man må sedan tycka vad man vill om roten till problemet – den alltför hastiga och häftiga tillväxttakten under 1960-talet.

Herr talman! Jag hoppas att man i det fortsatta arbetet tar hänsyn till de synpunkter som från olika håll framförts för att Lv 4 skall få stanna kvar i Malmö.

I detta anförande instämde herr Aulin (m).

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Den fråga som fru Tillander här har dragit upp, nämligen försvarets fredsorganisationsutrednings arbete, tycker jag inte hör hemma i den här debatten. Frågan återkommer säkerligen till hösten, när försvarsministern har lagt fram en proposition i ärendet. Vi får återkomma till saken då. Här hör den i varje fall inte hemma.

Herr LÖVENBORG (–):

Herr talman! Vi har nyss genom TV-rutan eller på annat sätt fått besked om att avtalsuppgörelse har nåtts, och för arbetarklassen blev resultatet

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

tämligen magert. I den avtalsrörelse som utspelats har det talats mycket om den gemensamma kakan. Man har talat om samhällets begränsade resurser, om nödvändigheten av att spara och om nödvändigheten av att visa återhållsamhet med beslut som kostar pengar. Men den ambitionen är ju spårlost borta när anslagen till militära ändamål diskuteras. Då får miljoner och miljarder rulla ungefär som pingpongballar. Då är det helt plötsligt inte ont om pengar. Men nyligen har den borgerliga majoriteten drivit igenom ytterligare höjd moms, dvs. mera skatt på barnfamiljernas mjölk, på varje bit falukorv och på alla dagligvaror. Det blir ännu svårare för barnfamiljer, låginkomsttagare och pensionärer att få ekonomin att gå ihop.

Det är klart att det behövs pengar för att klara de enorma militärutgifter som vårt lands nuvarande militärpolitik medför, men den ekonomiska förstärkning som låginkomsttagarna borde ha fått förvandlas till standardsänkning. Resurserna lyfts över för att klara militärkostnader som är helt orimliga med hänsyn till vårt lands småstatsroll och neutrala position.

Det förslag som nu läggs fram gör ingenting bättre – tvärtom. För en ny femårsperiod slutar notan på över 70 miljarder kronor när allt tas med i bilden. Det är så mycket pengar att tanken svindlar för en vanlig löntagare. Vårt land ligger i rustningsligans absoluta topp. Det finns inget annat land med beteckningen neutralt alliansfritt som ens tillnärmelsevis kan mäta sig med Sverige när det gäller militärutgifter vare sig i absoluta tal eller per capita. Endast USA och Israel har högre militärutgifter per invånare. Vi har alltså större försvarsutgifter per capita än Sovjetunionen.

För att vara ett neutralt land – det understryker jag – har vi således militärkostnader som är helt unika. De svenska militärstrategernas försök att på det militärpolitiska området leka stormakt är inte bara ömkliga utan också ruinerande för svensk ekonomi och för skattebetalarna, och de skapar ett inflationens ginnungagap nr 1.

Vi kommunister vill också ha ett försvar, men vi vill att det skall anpassas till vad det svenska folket har råd med, vårt lands neutrala position och det förändrade och förbättrade läget i Europa. Trots alla sabotageförsök har ju ändå fredens och avspänningens linje vunnit terräng. Men det som har skett när det gäller fred och avspänning – att avtal har slutits mellan länder som tidigare hade helt djupfrysta förbindelser, att Helsingforskonferensen innebar en ny etapp i kampen för fredlig samlevnad – påverkar inte ett dyft strategerna i den högsta militärledningen. De är nu som tidigare fångna i ett tänkande av Karl XII:s modell. Karolinerandan vårdas ömt. Fläktarna från fornstora dar tycks dröja sig kvar i de militära staberna. Man vill att Sverige skall vara en militär stormakt, kosta vad det kosta vill.

Den borgerliga regeringen resonerar på samma sätt. Men den låtsaslek man ägnar sig åt blir dyrbar för svenska folket – för det är vi som får betala notan.

När kommunisterna förr i världen kritiserade de väldiga militärkostnaderna och krävde en annan prioritering av samhällets resurser blev vi anklagade för att hysa närmast landsförrädiska tankar och att vilja lägga landet öde för främmande makt. Den primitiva argumentationen möter man kanske inte längre, i vart fall inte i seriösa sammanhang. Varför? Jo, därför att en allt större del av svenska folket reagerar mot de höga militäranslagen. Men det går inte att för den skull beskylla de människorna för att ha onda anslag mot landets säkerhet.

Vi som från skilda håll kritiserar militäranslagens storlek och vår nuvarande militärfilosofi gör det med ett ärligt och rent uppsåt och inte i akt och mening att skada Sverige. Vi vill att vårt land skall försvaras, men vi tror inte på den nuvarande militärpolitikens förträfflighet. Vi tror att det är möjligt att skapa både ett bättre och billigare försvar.

Propositionen bygger på illusionen att Sverige genom en enorm militär satsning skall kunna avskräcka även en stormakt från anfall och att det – om ett anfall trots allt skulle drabba oss – skall vara möjligt att slå tillbaka fienden redan i inledningsskedet. Vi vänder oss mot denna militära doktrin, och vi säger att det inte är hederligt att försöka ge svenska folket den föreställningen att Sverige skall kunna slå tillbaka en stormakt, med en militärapparat som är organiserad och uppbyggd på samma sätt som den anfallande fiendens. Dessutom – och det är ju propositionen ett bevis på – är det en enormt kostnadsslukande militär doktrin. I kärnvapnens och den högteknologiska krigföringens tid utgör ett skalförsvaret av den typ man vill gå vidare med inget verkligt skydd.

Vårt land är ett neutralt land. Vårt främsta skydd är inte Viggenplan och nya vapensystem utan en aktiv freds- och neutralitetspolitik. I en annan motion ger vi exempel på en sådan aktiv fredspolitik som vi anser att Sverige bör bedriva.

Vi påvisar också att det förändrade och förbättrade läget på vår egen kontinent, Europa, rimligtvis måste tillmätas en större betydelse när man nu planerar för en ny femårsperiod, att man inte längre bör kedja fast vår militärpolitik vid det förgångna.

Vi föreslår ett försvar av ny typ. Det baserar sig på folkförsvarets principer, på internationella erfarenheter, och det tar hänsyn till vårt lands ekonomiska resurser. Det återspeglar dessutom vår vilja att försvara vårt lands nationella frihet och självständighet.

Vårt nuvarande försvar är i huvudsak uppbyggt som ett skalförsvaret med mycket dyra bemannade vapenbärare, kostnadskrävande system av typ Viggen, stridsvagnar och fartyg. Satsning på nya dyra flygplanstyper förbereds.

Vi vill att denna konventionella och alltför dyrbara struktur avlöses av ett folkförsvar vars utrustning är billigare – nationellt producerade vapen, framför allt kanoner, kulsprutor, lättare flyg för spaning och samband och robotar till försvar av det egna landets territorium.

Jag är utomordentligt överens med Maj Britt Theorin om allt väsentligt i hennes motion, men jag har svårt att förstå tanken bakom när hon

utan större analys avvisar en framtida förnuftig satsning på ett robotförsvar.

Långdistansrobotar av den typ som stormakterna sysslar med har vi självfallet ingen användning av, men lättare robotar till försvar för vårt eget lands territorium kan man inte utan vidare avvisa. Det är bra mycket billigare än både Viggenplan och satsning på attackflygplanet B3LA, som militaristerna nu vill pressa fram.

Det går, enligt vår mening, inte att bortse från de erfarenheter som vunnits i såväl det vietnamesiska folkets ärorika försvarskamp mot den amerikanska imperialismen som det senaste kriget i Mellanöstern.

För att krossa Vietnam satte USA som bekant in en enorm armada med de största och mest utstuderade flygande djävulsmaskiner som tekniken hittills har kunnat frambringa. Vietnameserna hade inget flyg att sätta emot, men likafullt fick stormakten USA stryk. Det skedde framför allt på grund av det vietnamesiska folkets tapperhet, men också med hjälp av lätta vapen och robotar. Den ena B 52:an efter den andra plockades ner av luftvärnskanoner och robotar, så att den angripande parten så småningom fick notera helt förödande, ja omöjliga flygförluster. Under Mellanösternkriget gjordes samma erfarenheter. Vi menar att någon lärdom bör dras av detta.

Vi vill bygga upp ett starkt, folkligt förankrat djupförsvar som utrustas med lätta vapen i långa serier.

Vi anser inte att den militära satsningen är det avgörande skyddet för Sveriges fred och nationella självständighet. Vårt lands intressen främjas bäst genom en aktiv, oförtruten politik för fred, avspänning och nedrustning.

Vi är övertygade om att övergång till en annan och billigare försvarsordning skulle underlättas, om de ansvariga inom militärledningen och regeringen bemödade sig om en mera realistisk bild.

Försvarsministern säger i propositionen: "Vårt land innehåller inte områden av primärt strategiskt intresse för stormaktsblocken." Tänk om man hade dragit några praktiska slutsatser av den tankcgången. Men så är icke fallet.

Tvärtom förutsätter hela den framlagda propositionen att Sverige skall bli föremål för en stormaktsinvasion i samband med en större konflikt.

Det är också den traditionella hotbilden. Men ett nytt storkrig ter sig i dag alltmer osannolikt. Det som i dag präglar Europa är avspänning och inte krigshot. Visst är det förunderligt att detta inte på något sätt avspeglar sig vid uppläggningsen av nästa femårsperiod för försvaret.

Statsministern citeras i utskottsbetänkandet. Han säger: "Vårt totalförsvar bör — — — även i fortsättningen utformas så att det vid kriser och konflikter i Europa mellan stormaktsblocken har sådan styrka, sammansättning och beredskap att hot, påtryckningar eller angrepp mot Sverige inte av någon kan bedömas vara lönsamt."

Statsministern anser alltså att det är vår militära styrka som garanterar vår säkerhet. Det finns ingen bekräftelse på detta.

*Om avveckling av
bidrag till regerings-
partier från privata
företag*

Vi skonades under andra världskriget från krigets fasor, men ingen vill väl påstå att det var tack vare vår militära styrka, för den var ju verkligen inte särskilt imponerande. Nej, vi skonades av två skäl: för det första därför att Sovjetunionen ingrep till skydd för Sveriges självständighet, för det andra därför att Sverige inte var något primärt mål för nazi-Tyskland. Inte berodde det på att vi var särskilt väl rustade!

I dag satsar ingen vettig statsledning på ett större anfallskrig. Båda stormaktsblocken vet att ett nytt storkrig lätt blir ett kärnvapenkrig och följaktligen en katastrof för alla. När fru Theorin i sin motion säger: "Varken stormakter eller småstater förmår rusta sina försvarsmakter till skydd mot en sådan katastrof – det finns bara ett skydd mot den, fortsatt fred", då är detta en sanning som varje sunt tänkande människa måste begripa.

Det är mot den bakgrunden vi kommunister säger: Det är dags att överge den gamla, förstenade militärpolitiska uppläggningsen som är så dyrbar, så ruinerande för svenska folket och som ändå inte kan garantera någon verklig säkerhet.

Låt oss gå in för ett neutralitetsförsvar av den typ som Schweiz, Österrike och andra neutrala länder upprätthåller. Då blir det inte orealistiskt att skära ner försvarskostnaderna under en femårsperiod med 50 % i stället för att gå in för nya stora höjningar.

Jag vill sluta med att yrka bifall till motionen 1453.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om detta betänkande samt behandlingen av på förordningslistan återstående utskottsbetänkanden till morgondagens sammanträde.

§ 2 Om avveckling av bidrag till regeringspartier från privata företag

Herr statsministern FÄLLDIN erhöll ordet för att besvara herr Hellströms (s) den 13 maj anmälda fråga, 1976/77:456, och anförde:

Herr talman! Herr Hellström har frågat när jag har för avsikt att ta initiativ som syftar till en avveckling av bidrag till regeringspartier från privata företag.

Frågan om bidrag från olika juridiska personer, däribland privata företag, har varit uppe till behandling i riksdagen vid skilda tillfällen under de senaste åren. Riksdagen har vid dessa tillfällen inte ansett några åtgärder vara påkallade.

Av de nuvarande regeringspartierna tar som bekant centerpartiet och folkpartiet inte emot några bidrag från företag. Moderata samlingspartiet förklarade i höstas att partiet har för avsikt att avstå från sådana bidrag efter det här årets utgång.

Mitt svar till herr Hellström blir därför att det nu inte finns någon anledning att ta några initiativ i denna fråga.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om avveckling av
bidrag till regerings-
partier från privata
företag*

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag får tacka statsministern för svaret på min fråga.

SSU:s undersökningar har givit oss uppgifter som vi här i Sverige annars inte skulle ha känt till i fråga om bidragsgivningen till de politiska partierna. Några av de storbolag som nu fortfarande ger pengar som gåva till moderaterna i regeringsställning är företag med starkt beroende av olika regeringsåtgärder som är aktuella under detta år. Jag vill nämna några exempel:

Bofors – jag behöver bara påminna om den försvarsproposition och det försvarsbeslut vi har tagit här i dag.

Astra – ett bolag som är starkt beroende av beslut om att sammanföra och planera läkemedelsindustrin i samhällets regi.

L M Ericsson – ett företag som det har riktats stark offentlig kritik mot från fackligt och annat håll, bl. a. för agerandet i Olofström, ett företag som är mycket beroende av regeringens hållning.

Ingen misstro får råda, och varje möjlighet till misstanke måste undanröjas om att regeringen eller regeringspartier genom penninggåvor från olika företag skulle påverkas i sin politiska hållning.

Frågan bekymrar tydligen inte regeringen. Man hänvisar till att moderaterna kommer att avveckla det här under nästa år. Avvecklingsplaner har ju varit populära i den borgerliga regeringen under en tid i olika sammanhang.

Men varför kan inte moderata samlingspartiet följa de spelregler som gäller i det här sammanhanget? Efter val förändras ju de finansiella förutsättningarna ganska ofta för ett parti. År 1973 förlorade folkpartiet omedelbart drygt 2 milj. kr. i samhälleligt partistöd genom sitt valnederlag, och man fick direkt avstå från de pengarna. Men vad är det som gör att moderata samlingspartiet ges respit på ett helt år – en respit som i normala fall, som för folkpartiet, över huvud taget inte förekommer? Varför skall moderaterna under ett helt år som regeringsparti få fortsätta att samla in miljoner när partiet deltar i regeringspolitiken på ett aktivt sätt i förhållande till de företag som ger bidrag till partiet?

Svaret är helt passivt i det här avseendet. Det andas ingen kritik av att moderaterna tar emot pengar. Statsministern tycks inte illa berörd av detta, och det är kanske en naturlig sak för honom. Men är det verkligen så att intressegemenskapen mellan privata arbetsgivare och den borgerliga regeringen är någonting positivt och naturligt? Är det så för statsministern?

Varför, herr statsminister, får moderata samlingspartiet fortsätta på detta vis under ett år i regeringsställning när andra partier normalt får ta finansiella konsekvenser omedelbart av förändringar vid val?

Kan statsministern ställa sig som garant för att regeringspartier inte tar emot bidrag från privata företag i fortsättningen?

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Jag kan ställa mig som garant för att några som helst ovidkommande hänsyn inte tas ifrån regeringens sida vid handläggningen

av olika frågor.

Sedan tycker jag att herr Hellström skulle tänka sig för innan han tar upp frågan om spelregler. Hur är det med spelreglerna?

Riksdagen har gjort uttalanden i den fråga som herr Hellström tar upp. Jag har hänvisat till dessa riksdagsuttalanden. Men riksdagen har också gjort uttalanden om hur partier bör förhålla sig till kollektivt anslutna medlemmar och sagt att endast människor som av egen politisk övertygelse söker medlemskap bör antas som medlemmar. Följ de spelreglerna, herr Hellström!

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! De fackföreningar som stöder oss som medlemmar gör det av eget val. De är en integrerad del av den politiska rörelse som socialdemokratien tillhör.

Jag tycker det är ganska anmärkningsvärt att blanda ihop frågan om medlemskap i ett politiskt parti – i det fall en förening vill ansluta sig och medlemmarna vill driva frågorna politiskt – med frågan om gåvor från privata företag. Det är ju bolag vars uttryckliga uppgift är att i alla sina dispositioner höja avkastningen på det insatta kapitalet, dvs. att hålla så hög vinst som möjligt för aktieägarna. Det är ju uppgiften för de företag som nu ger regeringspartiet moderata samlingspartiet pengar.

Om aktieägare ger en del av vinsten till ett regeringsparti är det en mycket allvarlig sak. De många tusentals arbetare och tjänstemän som arbetar ihop vinsterna åt Asea, L M etc. har aldrig tillfrågats om att en del av det resultat som de jobbar ihop skall överlämnas som stöd till moderata samlingspartiets politik.

Statsministern fortsätter att undvika att rikta någon som helst kritik mot moderata samlingspartiet för att det fortsätter att i år ta emot pengar av företag som Bofors, Astra och L M Ericsson.

Menar statsministern inte att dessa företag är starkt beroende av regeringens åtgärder? Är statsministern i själva verket nöjd och anser det vara ett lämpligt förfarande att moderaterna tar emot pengar från dessa företag?

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Jag hänvisar till att moderata samlingspartiet har förklarat att det inte efter detta års utgång kommer att ta emot bidrag. Jag tycker att det är ett bra beslut som man kommit fram till, inte minst därför att det parti som jag representerar inte har tagit emot eller tar emot bidrag från privata företag, vilket inte heller folkpartiet gör.

Att jag kom in på detta med kollektivanslutningen berodde på att herr Hellström tog upp frågan om spelregler. Då konstaterar jag, vilket jag också sagt i mitt svar, att den fråga som herr Hellström tar upp har behandlats flera gånger av riksdagen, som gjort uttalanden av den natur att något förbud icke skulle utfärdas. Det hör också till spelreglerna, herr Hellström, att partierna försöker rätta sig efter vad riksdagen har

Nr 141

Torsdagen den ..
26 maj 1977

*Om avveckling av
bidrag till regerings-
partier från privata
företag*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om kostnaderna
för indragning av
telefon i fritidshus*

uttalat. Riksdagen har därvid sagt att partier icke bör ta emot andra medlemmar än sådana som själva har bestämt sig när det gäller medlemskap. Herr Hellström säger att man aldrig har tillfrågats. Hur är det med de kollektivt anslutna? Har de tillfrågats innan de blir anslutna?

Att jag tog upp den här saken berodde, som sagt, på att frågan om spelregler kom in.

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Fälldin måste antingen vara nöjd med sakernas tillstånd eller också anser han sig ha en dålig sak att försvara, eftersom han helt undviker att diskutera det som min fråga till statsministern gäller, nämligen hur han ser på att moderata samlingspartiet tar emot bidrag av företag, som är starkt beroende av regeringens politik. Han vill i stället diskutera en annan fråga – rätten att ansluta sig till politiska partier.

Det är en helt annan fråga. Det var fackföreningar som bildade det socialdemokratiska partiet. Detta bildade LO. Det finns en grundläggande gemenskap mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratin som vi är stolta över. Det är vår politiska rörelse. Är det på det sättet att moderaternas politiska rörelse, den borgerliga regeringens politiska rörelse, har sitt ursprung i Arbetsgivareföreningen? Jag kan inte på annat sätt tolka statsministerns underlåtenhet att över huvud taget diskutera det min fråga har gällt, hur han ser på moderaternas mottagande av bidrag från företag som är starkt beroende av regeringens politik.

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Herr Hellström skall akta sig för att gå så långt i sin argumentation att han gör gällande att när socialdemokraterna sitter i regeringsställning är de till händer och fötter bundna av vad fackföreningsrörelsen uttalar och önskar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om kostnaderna för indragning av telefon i fritidshus

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr Westbergs i Hofors (s) den 18 maj anmälda fråga, 1976/77:469, och anförde:

Herr talman! Herr Westberg i Hofors har frågat mig om jag är beredd att vidta sådana åtgärder att vissa olikheter i televerkets prispolitik i fråga om avgifter för indragning av telefon till fritidshus utjämnas mellan landets norra och södra delar.

Statsmakterna gav år 1946 televerket rätt att – om särskilda skäl föreligger – ta ut avgift för telefonledningen mellan telefonstationen och huvudapparaten. Av handlingarna framgår bl. a. att det inte ansågs ligga

i samhällets intresse att man på statens bekostnad skulle anordna långa och dyrbara ledningar till avlägset belägna fritidshus.

Beslut om inom vilken del av telefonstationsområdet som avgift skall tas ut för ledningar har hittills fattats på regional och lokal nivå inom televerket. Detta har medfört att en något olika tillämpningspraxis har utvecklats inom landets olika delar.

För att i fortsättningen möjliggöra en så likformig behandling som möjligt av telefonabonnemang i fritidshus har – enligt vad jag har inhämtat – en arbetsgrupp inom televerket utarbetat förslag till nya bestämmelser. Förslaget innebär i princip att fritidsabonnemang utanför vissa i telefonhänseende väl utbyggda områden skall beläggas med en särskild generell tilläggsavgift. Avgiftens storlek blir beroende av avståndet från telefonstationen eller tätortsgräns.

Televerket har för avsikt att, efter överläggningar med konsumentombudsmannen, införa de nya principerna. Jag förutsätter att dessa kommer att leda till en ökad enhetlighet i fråga om debitering av fritidsabonnemang.

Herr WESTBERG i Hofors (s):

Herr talman! Jag får tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Bakgrunden till frågan härrör från berörda fritidshusägare i mitt hemlän, som kontaktat mig och ifrågasatt om det kan vara riktigt att det skall förekomma så betydande kostnadsskillnader att få telefon indragen i fritidshus, beroende på i vilken del av landet man har sitt fritidshus.

Nu är det så att teledirektörerna har befogenhet att fastställa debiteringsgrunder för telefonabonnemang i fritidshus. Detta har fått till resultat att tillämpningen har blivit mycket varierande mellan de olika teleområdena – främst mellan de norra och södra områdena av vårt land. Fritidshusägare i Gästrikland och Hälsingland har fått offerter från televerket där kostnaderna har legat på mellan 2 000 och 3 000 kr. per abonnemang, medan motsvarande installation t. ex. i teleområden i den södra delen av landet, med kanske något undantag, kostar 300 kr. Man får förstå att invånarna i de norra delarna av landet under rådande förhållande anser sig orättvist behandlade.

Var kostnadsnivån bör ligga i de här aktuella fallen skall jag inte gå in på, men jag anser att likvärdiga beräkningsgrunder bör gälla för samtliga teleområden, vilket tydligen inte är fallet. Det kan inte vara sju till åtta gånger dyrare att dra några hundra meter ledning i de norra delarna av landet än i de södra, men exempel på sådana debiteringar har jag fått. Löne-kostnaderna är, vad jag kan förstå, desamma och geografien kan ej heller vara orsaken till en kostnadsskillnad av denna storlek.

Efter att ha tagit del av kommunikationsministerns svar kan man hysa den förhoppningen att rådande missförhållanden kommer att rättas till, att en utjämning kommer till stånd och att därmed Norrlandslänsens fri-

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om kostnaderna
för indragning av
telefon i fritidshus*

tidshusägare ur jämlikhetssynpunkt får en med fritidshusägare i de södra delarna av landet likvärdig behandling.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om åtgärder för fortsatt drift vid spånplattfabrik i Värmland

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att besvara herr Jonassons (c) den 5 maj anmälda fråga, 1976/77:424, och anförde:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig vad regeringen tänker göra för att säkra fortsatt drift vid Norra Ny Industri AB:s spånplattfabrik.

Bakgrunden till herr Jonassons fråga är att bolaget har inställt sina betalningar och att inemot 100 anställda förlorar sina arbeten om fabriken måste läggas ned.

Planerna att etablera en spånplattfabrik i norra Värmland kunde förverkligas bl. a. genom att företaget beviljades ett rätt omfattande regionalpolitiskt stöd i form av lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån för att genomföra de erforderliga investeringarna i byggnader och maskiner. Bolaget har också fått lån mot statliga garantier för att täcka behovet av rörelsemedel.

Alltsedan fabriken togs i drift har marknaden för spånplattor av standardkvaliteter varit pressad, vilket har lett till förluster för bl. a. Norra Ny. Dessa förluster har nu lett till att bolaget har inställt sina betalningar.

I den uppkomna situationen kan olika lösningar tänkas för att åstadkomma en bas för fortsatt verksamhet på orten. Vilken lösning som kommer att tillgripas är det ännu för tidigt att uttala sig om. Mot bakgrund av bolagets betydelse för sysselsättningen på orten och de statliga insatser som redan har gjorts är det regeringens strävan att bidra till att finna en lösning på bolagets problem som i möjligaste mån tryggar en fortsatt verksamhet och därmed sysselsättningen för de anställda.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

Sedan Norra Ny Industri AB inställt sina betalningar har stark oro uppstått i Norra Värmland. Vi har ont om industrier i norra Värmland. Spånplattfabriken kom i gång för några år sedan, och det var tacknämligt. Då föddes ett hopp för bygden och dess framtid. Genom gemensamma satsningar från kommunerna, skogsägarföreningen, staten och många enskilda kom fabriken till stånd. Man räknade med att klena virkesdimensioner skulle tas till vara och sysselsättning skapas. Bolaget har dock gått med förlust, och nu har betalningarna inställts. Jag skall inte i det här sammanhanget gå in på orsakerna men vill ändå helt allmänt säga att det är givet att det måste vara lönsamt att driva ett företag. Det är väl också riktigt att man kan få ett sådant system att man inte är

beroende av konstlade medel utan företaget kan bli bestående. Att så sker är nödvändigt för orten. Den behöver industrin och folket behöver arbete. Nu lever de anställda i ovisshet. De vill ha besked. Därför måste här göras någonting.

Den nya regeringen, och industriministern i synnerhet, har under de här månaderna gjort stora insatser för att uppehålla sysselsättningen – det skall klart och tydligt sägas ifrån. Jag finner det lämnade svaret positivt. De besked som industriministern här ger bör lugna de oroliga anställda. Industriministern säger: "I den uppkomna situationen kan olika lösningar tänkas för att åstadkomma en bas för fortsatt verksamhet på orten. Vilken lösning som kommer att tillgripas är det ännu för tidigt att uttala sig om." – Det kan jag förstå, men vi har ändå fått ett positivt löfte.

Jag hoppas att sådana åtgärder nu skall kunna vidtas att denna fabrik kan få en framtid. En lösning av de här frågorna bör komma till stånd snarast. Situationen i Värmland – i norra länsdelen i synnerhet – är besvärande. Vi måste få en aktivare regionalpolitik än den som bedrivits av den förra regeringen. Men när vi här i kammaren för fjorton dagar sedan diskuterade arbetsmarknadspolitiken sades det från socialdemokratiskt håll att det inte skulle bli några regionalpolitiska satsningar förrän 1980. Om detta är sant, hur skulle då läget bli för Värmland? Det skulle vara mycket intressant att höra industriministerns syn på just den frågan.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Jag vill till herr Jonasson säga att jag förstår att de anställda är oroliga för vad som kan komma att hända med Norra Nyfabriken, men som jag sade i mitt svar undersöker vi alla tänkbara lösningar i sammanhanget och jag hoppas att det skall finnas möjligheter att lösa problemet.

Sedan tar herr Jonasson upp frågan om den allmänna regionalpolitiska aktiviteten från den nya regeringens sida. Jag kan försäkra herr Jonasson att den omständigheten att förslaget om en ny regionalpolitik dröjer till våren 1979 inte innebär att den aktiva regionalpolitik som vi nu bedriver inte skall fortsätta att innefatta åtgärder i Värmland. Vi har redan, under de senaste månaderna, gjort betydande åtaganden och insatser i det värmländska näringslivet. Den aktiviteten kommer att fortsätta.

Jag har också noterat påståendet att vi från den nya regeringens sida inte skulle vara beredda att satsa i Värmland före 1980 – så har man uttryckt sig. Det är ett helt obefogat påstående, som vittnar om att vederbörande debattörer inte har den blekaste aning om vad det är fråga om. Vi har tvärtom tagit en rad initiativ inom regionalpolitiken och är beredda, som jag sade, att säkra sysselsättningen i det värmländska näringslivet. Detta gäller också fabriken i Norra Ny.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag är tacksam för att industriministern gav sin syn på den här frågan. När det är ont om industrier och man söker andra möj-

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om åtgärder för
fortsatt drift vid
spånplattfabrik i
Värmland*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om sammanslag-
ningen av Volvo och
SAAB-SCANIA*

ligheter är det alldeles klart att man också vill veta hur regionalpolitiken kan komma in framöver.

Jag finner också det positivt som industriministern sedan hade att anförda. Det är ändå på det sättet att man inte kan lägga någonting i malpåse och bara vänta på en ny proposition. Regeringen har inte heller arbetat efter sådant system. Därför är jag tacksam att den här synpunkten anfördes. Den svartmålning som en tidning i Värmland gjorde efter arbetsmarknadsdiskussionen här i kammaren har minsann inte lugnat människorna. Från den synpunkten var det bra att det här beskedet kom. Jag tackar industriministern för det. Jag vill också vädja till industriministern att beakta de synpunkter, propåer och krav på det ena och det andra som kan komma från Värmland. Vi är i hög grad beroende av detta och emotser ett bra stöd från regeringens sida.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om sammanslagningen av Volvo och SAAB-SCANIA

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara herr *Hermanssons* (vpk) den 10 maj anmälda frågor, 1976/77:436, 437 och 438, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat statsministern dels om regeringen anser att de anställda beretts möjlighet att reellt påverka frågan om sammanslagning av Volvo och SAAB-SCANIA, dels om regeringen anser att den tänkta sammanslagningen står i god överensstämmelse med vad som sades i regeringsförklaringen den 8 oktober 1976 om enskild maktkoncentration, dels om regeringen anser att det finns skäl för att det avgörande inflytandet över ett företag av denna storlek bör ligga hos enskilda finansintressen. Frågorna har överlämnats till mig för att jag skall besvara dem.

Vad som hittills har hänt i Volvo-SAAB-SCANIA-affären är att företagsledningarna och företrädare för vissa ägarintressen har offentliggjort ett förslag om samgående mellan Volvo och SAAB-SCANIA. Styrelserna i de båda företagen skall nu ta ställning i frågan. Enligt vad jag har erfärut kommer styrelserna inte att förelägga aktieägarna något förslag i ärendet förrän diskussioner med de anställdas representanter har genomförts.

I regeringsförklaringen den 8 oktober 1976 framhölls att privat och statlig maktkoncentration skall motverkas, samt att regeringen under mandatperioden avser att lägga fram förslag om skärpt lagstiftning i syfte att motverka monopol och karteller samt sådana sammanslagningar som minskar konkurrensen. Jag har vid flera tillfällen tidigare här i riksdagen redovisat min syn på dessa frågor. Det föreslagna samgåendet skulle innebära att betydande resurser inom industrin förs samman under en gemensam ledning.

Samtidigt står det klart att den svenska bilindustrin arbetar i en mycket hård internationell konkurrens. Detta ställer stora krav på bl. a. företagens produktutvecklingskapacitet. Det är emellertid min bedömning att det i dag är för tidigt att uttala sig om vilka speciella negativa och positiva effekter som kan komma att följa om det framlagda förslaget genomförs.

Herr Hermanssons fråga om inflytande över mycket stora företag kan man lägga olika aspekter på. I regeringsdeklarationen framhölls att regeringen inte avser att placera statliga representanter i industriföretagens styrelser. Med denna förklaring har vi emellertid inte sagt nej till en berättigad insyn från samhällets sida. I det nu aktuella sammanhanget är det min bedömning att frågan om lämplig form för information och insyn mellan det tänkta, sammanslagna bolaget och staten bör tas upp till överläggning med företagen. Därigenom bör det bli möjligt att finna en tillfredsställande lösning på denna fråga.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Genom fusionen mellan Volvo och SAAB-SCANIA bildas Sveriges i särklass största företag med över 100 000 anställda och en årsförsäljning på mer än 25 miljarder kronor, med anläggningar på ett 20-tal orter inom Sverige och i 20-talet andra länder. Störste aktieägaren i detta storföretag liksom i så många andra blir finanshuset Wallenberg. Genom sammanslagningen ökar koncentrationen av kapital och makt ännu en gång kraftigt inom det svenska näringslivet.

Detta är det enda tillfälle, såvitt jag kan finna, då riksdagen tar upp denna utomordentligt viktiga fråga till behandling. Jag har ställt tre frågor till regeringen. Jag vill bestämt protestera mot att de besvaras först efter två och en halv vecka, mot att de besvaras vid en tidpunkt på dygnet då knappast några massmedia bevakar riksdagens förhandlingar och slutligen mot att svaren på de tre frågorna sammanslagits till ett, vilket ger mig endast tre minuter till kommentar. Anser industriministern verkligen att detta är ett tillfredsställande sätt att behandla denna betydelsefulla fråga på?

De anställda och deras organisationer informerades icke om sammanslagningen av de bägge företagen förrän beslutet om denna i realiteten redan var fattat. De allra flesta fick beskedet genom massmedia. Anser verkligen industriministern att informationen har skötts på ett tillfredsställande sätt? De anställda lönarbetarna – och det är det avgörande – har med nuvarande lagstiftning ingen möjlighet att reellt påverka frågan om en sammanslagning bör ske eller inte av två stora företag som Volvo och SAAB-SCANIA. Anser industriministern verkligen att denna de anställdas maktlöshet är ett tillfredsställande tillstånd? För min del anser jag att de anställda borde ha vetorätt mot en fusion.

Sammanslagningen av Volvo och SAAB-SCANIA innebär en stark ökning av maktkoncentrationen. Den ökar monopoliseringsgraden i svenskt näringsliv och stärker ytterligare finanskapitalets makt. Den är ett hårt slag mot varje idé om decentralisering och jämnare fördelning

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om sammanslag-
ningen av Volvo och
SAAB-SCANIA*

av makten. Om regeringen menar allvar med vad den sagt om nödvändigheten av att motverka enskild maktkoncentration måste den söka motverka fusionen mellan Volvo och SAAB-SCANIA. Om den inte gör det, visar den att dess deklarationer icke skall tas på allvar. Menar industriministern verkligen att denna stora fusion inte skulle öka maktkoncentrationen?

Enligt min mening finns det inga som helst skäl för att det avgörande inflytandet över ett företag av Volvo-SAAB-SCANIA:s storlek skall få ligga hos enskilda finansintressen. Det bör överföras i hela samhällets ägo och garantier samtidigt skapas för att de anställda får den avgörande makten över skötseln av företaget.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Först vill jag till herr Hermansson säga att det är beklagligt att svaret på frågorna får lämnas vid denna sena tidpunkt och att de också har dröjt är jag den första att beklaga. Men nu är det ju i samband med riksdagens slutspurt svårt att hitta tider för att få besvara frågor, och dessutom nödgas riksdagen ta denna sena timme i anspråk för frågestunder, och över detta har jag inget inflytande.

Att jag har valt att svara på de tre frågorna i ett sammanhang beror på att det på detta stadium är insynsfrågan som är den väsentliga och det som är av intresse att ta upp till närmare debatt. De tre frågorna hade f. ö. så nära samband att jag bedömde det vara rimligt att ge ett enda svar.

Frågan om insyn kan tillgodoses på olika vägar. För de anställda gäller att man främst har krav på medverkan i sammanläggningsskedet, men man har också ett berättigat krav på insyn i verksamheten i ett längre perspektiv. Det senare kravet bör i allt väsentligt bli tillgodosett genom de avtal som följer av den nya arbetsrättslagstiftningen och genom den speciella insyn i verksamheten som arbetstagarledamöterna i styrelsen har. Möjligheten att tillgodose de anställdas behov av och krav på medverkan inför själva sammanläggningen av företagen är i dag tyvärr formellt rätt begränsad.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag kan inte finna att industriministern har gett något svar, vare sig på de frågor jag ställt tidigare eller på de frågor jag ställde i mitt förra anförande. Möjligen sammanhänger detta med att industriministern fått i uppdrag att svara på frågorna. Det gäller ju annars arbetsmarknadsfrågor för vilka det påstås skall finnas ett särskilt statsråd.

Herr Åsling har emellertid i pressen försvarat fusionen mellan Volvo och SAAB-SCANIA. Han har anfört två skäl till varför denna fusion skulle vara nödvändig och fördelaktig. Bägge är ohållbara. Det första är att alternativen till en sammanslagning skulle vara ett utländskt inflytande. Finanshuset Wallenberg är emellertid inte känt för att släppa in utländska intressen i sina affärer. Det vill i stället självt utöva in-

ternationell makt. Den nya biltrusten blir också ett betydande multinationalt företag. Det kommer sannolikt att fortsätta att flytta ut sysselsättning från Sverige till utlandet.

Det andra skälet skulle vara att de många underleverantörerna får sin sysselsättning tryggad. Det stämmer inte heller. Många av dem riskerar tvärtom att komma i kläm under den stora biljätten, som blir svensk ensamtillverkare. Sysselsättningen tryggas heller inte för de direkt anställda i fabrikerna. Erfarenheterna av hur huset Wallenberg bedriver kapitalistisk rationalisering är avskräckande.

Regeringen struntar i sina deklarationer och bejakar vad pressen be-tecknat som tidernas största affär i Sverige. Regeringen gillar att makt-koncentrationen ökar. För mig är det ställningstagandet inte överrask-ande. En borgerlig regering bedriver borgerlig politik, dvs. en politik som gynnar monopol och storfinans. Men för dem av centerns och folkpartiets väljare som trott på sina partiledningars deklarationer borde det komma som en chock.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Herr Hermansson säger att representanter för regeringen har försvarat de planer på fusionering som här har publicerats. Det är ju fel. Vad representanter för regeringen har gjort är att konstatera vilka effekter den här fusionen, om den kommer till stånd, får i samhället.

Jag har för min del sagt att om alternativet är att de svenska företagen går samman med varsin utländska partner, så föredrar jag att man slår ihop sina påsar här i Sverige och bildar ett svenskt företag. Då blir det en företagskonstellation som lyder under svensk lagstiftning och rimligen också kommer att ha kvar sina nära kontakter med det stora antalet underleverantörsföretag som bilföretagen håller sig med. Det är 25 000 anställda i de underleverantörsföretag, utspridda över hela Sverige, som levererar komponenter för de svenska bilarna. Det är ett väsentligt inslag i det decentraliserade svenska näringslivet.

Sedan säger också herr Hermansson att regeringen bejakar maktkon-centration. Det är helt fel. Jag har i mitt svar antytt att vi har för avsikt att uppta överläggningar med den nya företagsbildningen för att skapa former för insyn och informationsutbyte, som kan göra att man kom-penserar de nackdelar som finns i bildandet av så stora företag som det här är fråga om.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Herr Åsling har för pressen uttalat sig på ett betydligt mera självsäkert och absolut sätt än han nu vill göra gällande här i kam-maren. Han har sagt att de anställda, underleverantörer osv. skulle vinna större trygghet genom sammanslagningen av de bäge företagen.

Herr Åsling har inte dementerat den intervjun.

Min uppfattning är, i motsats till hans, att ett jätteföretag av Vol-vo-SAAB-SCANIA:s storlek bör ägas av samhället. Det avgörande in-

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om sammanslag-
ningen av Volvo och
SAAB-SCANIA*

*Om sammanslag-
ningen av Volvo och
SAAB-SCANIA*

flytandet över skötseln bör inte statliga byråkrater utan de arbetande i företaget ha. Om man inte vill ta det steget, är det ur en rad synpunkter bättre att det finns två konkurrerande bilföretag i landet.

Vad som förvånar är att herr Åsling, som skall bygga sin verksamhet på centerns ideologi, inte vill begripa detta och inte vill anamma den ståndpunkten. Det är ett faktum att han också här i kammaren har försvarat sammanslagningen. Han har icke på något sätt kritiserat denna stora sammanslagning, som är den största affären i svensk industri någonsin. Det kan ju inte tolkas på annat sätt än att regeringen gillar sammanslagningen.

Är det kanske umgänget med de stora i kapitalets värld som redan smittat herr Åsling och som gjort att han frångår sin decentraliseringsideologi? Den går icke att förena med ett positivt ställningstagande till fusionen Volvo-SAAB-SCANIA.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Herr Hermansson bör notera att jag här har sagt att jag är beredd att medverka till att vi tar upp överläggningar med den tillämnade företagsfusionens representanter för att skapa insyns- och kontrollmöjligheter, som innebär att man kompenserar de nackdelar som det otvivelaktigt innebär att det skapas företag av denna storlek i svensk ekonomi. Jag har sagt detta tidigare och ber herr Hermansson notera det.

Sedan är det ett intressant påpekande som herr Hermansson gör. Det var tydligen inte företagets storlek som herr Hermansson vänder sig emot, eftersom han skulle acceptera denna företagskonstellation under förutsättning att den var ägd av staten. Det finns där en dualism i herr Hermanssons argumentering. Är det företagets storlek som herr Hermansson vänder sig mot eller är det enbart ägarformen? Den omständigheten att företaget skulle vara ägt av samhället innebär ju inte att man i och för sig kommer till rätta med de komplikationer som ett storföretag av denna karaktär medför i ett litet lands ekonomi.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Herr Åsling torde inte vara så naiv att han tror att den insyn som han talar om från samhällets sida i det nya storföretaget på något sätt skulle kunna uppväga de nackdelar i form av ökad maktkoncentration som denna fusion faktiskt skapar. Insynen kan ju inte hindra sammanslagning och hindrar inte heller att kapitalmakten utövas av den finansgrupp som behärskar storföretaget.

Sedan måste jag replikera på hans fråga till mig att det verkligen är herr Åsling som visar en dualism i synen på företagen. Jag menar att det avgörande här inte i och för sig är företagsstorleken som sådan utan om det är samhällsorganen, hela folkets representanter, eller finansintressena som skall bestämma över företaget. Herr Åsling kritiserar inte att enskilda finansintressen lägger under sig detta stora företag. Vad skulle

herr Åsling säga om ett förslag från mitt parti om att samhället borde överta företagen och genomföra en sådan här sammanslagning? Jag fruktar att herr Åsling skulle vända sig mot detta förslag. Men han kritiserar alltså inte den privata maktkoncentrationen på denna punkt, vilket jag tycker är rätt avslöjande.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Herr Hermansson bör notera att vi ändå har möjlighet här i huset att via lagstiftningsåtgärder eller på annat sätt formalisera grunderna för stora företags liksom andra företags relationer med samhället. Det innebär de facto att relationerna med privatägda företag kan göras lika öppna. Samhället har samma möjligheter till insyn och kontroll i privatägda företag som i statligt ägda företag, om man vill skaffa sig de instrumenten.

Jag tycker att herr Hermansson har en alldeles för defeatistisk inställning till riksdagens möjligheter att dra upp riktlinjer för företagsamheten, vilket man måste ta med i denna bild. Jag är beredd att medverka till att skapa sådana former för insyn och kontroll att man kompenserar de nackdelar som kan komma att finnas med ett så stort företag.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Nej, jag är inte alls defeatistisk. Mitt parti har tvärtom framlagt en rad mycket optimistiskt skrivna förslag och krävt ett ökat samhällsinflytande över det svenska näringslivet. Vi menar att just de anställdas inflytande är det avgörande.

Herr Åsling tror att man genom lagstiftning kan utöva kontroll över stora privatägda företag. All erfarenhet av sådan kartelllagstiftning och antimonopolistisk lagstiftning från andra länder, exempelvis från Förenta staterna, där man har en mycket mera långtgående antimonopolistisk lagstiftning än vad Sverige har, visar att det icke är effektivt.

Jag tror, herr Åsling, att vi måste komma fram till den uppfattningen, som är den riktiga, att ägarmakten är avgörande för möjligheterna att kontrollera ett företag. Så länge det privata kapitalet har ägarmakten har det privata kapitalet det avgörande inflytandet. Samhället måste skaffa sig ägarmakten, och de anställda måste därvid ha, som jag nämnde i ett tidigare anförande, exempelvis vetorätt mot fusioner och sammanslagningar av två storföretag. Det förslaget har vi ställt. Det har avvisats av alla de övriga partierna, även herr Åslings.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Låt mig till sist påminna herr Hermansson om att det sitter en konkurrensutredning och arbetar med de problem som vi här har diskuterat. Den kommer, får vi hoppas, inom relativt nära framtid att föreslå former för en formell prövning av företagssamgåenden av den här karaktären. Därtill kommer då självfallet, det förutsätter jag, konsekvenserna av fusioner av denna karaktär ur de anställdas synpunkt att ägnas en central uppmärksamhet.

Nr 141

Torsdagen den
26 maj 1977

Om sammanslagningen av Volvo och SAAB-SCANIA

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om sammanslag-
ningen av Volvo och
SAAB-SCANIA*

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det är mycket bra att man ägnar problemen om kampen mot monopol och karteller en ökad uppmärksamhet i vårt land. Det är helt nödvändigt. Det gäller inte bara karteller och monopol som har sin utgångspunkt i svenska finansintressen, utan det måste i utomordentligt hög grad också gälla multinationella företag.

Det är inte så länge sedan vi fick förslag från en mycket stor utredning om koncentrationen i svenskt näringsliv. Den har inte lett till någonting över huvud taget, och medan alla dessa utredningar arbetar fortsätter koncentrationen och monopoliseringen inom svenskt näringsliv i en utomordentligt snabb takt. Risken är ju att alla utredningars förslag är överspelade när de blir färdiga. De kommer att vara ineffektiva.

Det krävs alltså i dag inte bara utredningar, utan det krävs ingripande. Framför allt krävs det beslutsam kamp mot monopolen och koncentrationstendenserna. Det lovade regeringen faktiskt i regeringsdeklarationen i höstas, men ställningstagandet till sammanslagningen av Volvo och SAAB-SCANIA visar, tycker jag, att regeringen inte menar allvar med denna deklaration, och det är att beklaga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle finansutskottets betänkanden nr 29 och 31, socialutskottets betänkanden nr 32, 30, 36 och 37, justitieutskottets betänkande nr 37 samt socialutskottets betänkanden nr 38 och 39 i nu angivnen ordning uppföras närmast efter försvarsutskottets betänkande nr 15.

Vidare meddelade herr talmannen att näringsutskottets betänkande nr 39 skulle sättas närmast efter civilutskottets betänkande nr 40 och att näringsutskottets betänkande nr 45 skulle uppföras närmast efter civilutskottets betänkande nr 39.

§ 7 Kamraren åtskildes kl. 23.48.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert